

Riksdagens protokoll

2011/12:91

Torsdagen den 29 mars

Kl. 12.00 – 16.34

Protokoll
2011/12:91

---

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 23 mars.

2 § Avsägelse

Förste vice talmannen meddelade att *Jessica Rosencrantz* (M) avsgat sig uppdraget som suppleant i civilutskottet från och med den 30 mars.

Kammaren biföll denna avsägelse.

3 § Meddelande om aktuell debatt om nordiska gränshinder

Förste vice talmannen meddelade att en aktuell debatt om nordiska gränshinder skulle äga rum *onsdagen den 11 april kl. 9.00*. Under april skulle det i samtliga nordiska parlament hållas temadebatter om hinder för den fria rörligheten inom Norden.

Företrädare för Nordiska rådets svenska delegation skulle inleda debatten. Från regeringen skulle statsrådet Ewa Björling (M) delta.

4 § Meddelande om aktuell debatt om vapenfabrik i Saudiarabien

Förste vice talmannen meddelade att på begäran av Vänsterpartiets riksdagsgrupp skulle en aktuell debatt om vapenfabrik i Saudiarabien anordnas *onsdagen den 11 april kl. 13.00*.

Från regeringen skulle försvarsminister Sten Tolgfors (M) delta.

Den inkomna skrivelsen hade följande lydelse:

Till talmannen

Begäran om aktuell debatt angående den svenska regeringens samarbete med Saudiarabien för byggandet av vapenfabrik

Tisdagen 6 mars framkom uppgifter om ett hemligt samarbete med Saudiarabien för att bygga upp en vapenfabrik på plats i landet. Saudiarabien är en av världens hårdaste diktaturer och förföljelse och fängslande av regimkritiker är en del av vardagen. Sveriges regering brukar understryka att de är hårda kritiker av diktaturer. Mot bakgrund av både den vapenexport som Sverige har till Saudiarabien och de senaste uppgifterna om ett mångårigt samarbete kring en vapenfabrik behöver det klargöras vem som bär det politiska ansvaret. Vänsterpartiet begär därför att en aktuell debatt ska hållas i riksdagen.

Stockholm den 6 mars 2012

Hans Linde

Gruppledare för Vänsterpartiet

5 § Anmälan om fördröjt svar på interpellation

Till riksdagen hade inkommit följande skrivelse:

Interpellation 2011/12:292

Till riksdagen

Interpellation 2011/12:292 Utveckling av bredband i små kommuner av Marie Nordén (S)

Interpellationen kommer att besvaras fredagen den 27 april 2012.

Skälet till dröjsmålet är tidigare inbokade arrangemang och resor.

Stockholm den 28 mars 2012

Näringsdepartementet

Anna-Karin Hatt (C)

Enligt uppdrag

Fredrik Ahlén

Expeditionschef

6 § Anmälan om inkommen granskningsrapport från Riksrevisionen

Förste vice talmannen anmälde att följande granskningsrapport inkommit från Riksrevisionen:

RiR 2012:7 Infrastrukturplanering – på väg mot klimatmålen?

Föredrogs och hänvisades
Proposition
2011/12:126 till justitieutskottet

Motioner
2011/12:T5–T7 till trafikutskottet
2011/12:N5 till näringsutskottet

8 § Subsidiaritetsprövning av kommissionens förslag om ändring av förordning vad gäller information till allmänheten om receptbelagda humanläkemedel

Föredrogs
socialutskottets utlåtande 2011/12:SoU18
Subsidiaritetsprövning av kommissionens förslag om ändring av förordning vad gäller information till allmänheten om receptbelagda humanläkemedel (KOM(2012)49).

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades under 15 §.)

9 § EU-förslag om allmän uppgiftsskyddsförordning

*EU-förslag om
allmän uppgifts-
skyddsförordning*

Föredrogs
konstitutionsutskottets utlåtande 2011/12:KU25
EU-förslag om allmän uppgiftsskyddsförordning (KOM(2012)11).

Anf. 1 BILLY GUSTAFSSON (S):

Fru talman! Vi ska nu diskutera konstitutionsutskottets bedömning av EU-kommissionens förslag till allmän uppgiftsskyddsförordning. Det är ett ganska krångligt namn, men icke förty ska vi diskutera detta förslag.

Det är ett enigt utskott som står bakom det motiverade yttrandet att förslaget inte är förenligt med subsidiaritetsprincipen. Man skulle på goda grunder kunna ställa sig frågan: Varför begär någon ordet?

Fru talman! För min del känns det angeläget att markera och åtminstone för protokollet få uppmärksamma frågans principiella vikt. Om vi inte deltar i diskussionen kan frågan uppfattas som mindre viktig.

Utskottets behandling av ärendet är inte en administrativ hantering utan handlar om maktfördelning och inflytande, vilket faktiskt är politikens livsnerv. Jag anser att riksdagens tillämpning av subsidiaritetsprincipen skulle kunna uttryckas som att det handlar både om mål och om medel.

Det är ett mål att där det är delad befogenhet mellan unionen och medlemsstaterna, vilket ju är förutsättningen för en subsidiaritetsprövning, ska en åtgärd vidtas av unionen endast om målen med den planerade åtgärden inte i tillräcklig utsträckning kan vidtas av medlemsstaterna själva. Med andra ord skulle man kunna uttrycka det som att målet är att beslut ska tas så nära medborgarna som det är ändamålsenligt möjligt.

Det är också ett medel att vi, det vill säga den svenska riksdagen, utnyttjar de möjligheter som Lissabonfördraget ger oss att antingen påverka innehållet i ett förslag eller till och med förhindra att förslaget behandlas ytterligare.

De flesta av er känner till att detta förutsätter att vi tillsammans med andra medlemsstater har invändningar så att vi når de tröskelvärden som fördraget har satt upp för att vi ska kunna påverka ett av kommissionen lämnat förslag. Med andra ord finns det ett verktyg eller ett medel för riksdagen att agera på så sätt att målet med att beslut ska tas så nära medborgarna som möjligt kan uppnås.

För mig handlar det här, fru talman, om politik och är viktiga aspekter både sakligt sett och för unionens legitimitet hos det svenska folket.

Fru talman! Jag vill ge några korta kommentarer till de ställningstaganden som materiellt ingår i det här motiverade yttrandet som konstitutionsutskottet gjort i det aktuella ärendet.

Först känner jag att det är angeläget att påpeka att det är viktigt att det finns regelverk, nationellt och på unionsnivå, som är garantier för personuppgifter som finns om enskilda individer. Det är också angeläget att de regler som finns i möjligaste mån också kan förbättras. Utgångspunkten när man tittar på det här regelverket måste vara att respekten för människors privatliv kan garanteras.

Anledningen till att vi från utskottet funnit förslaget strida mot subsidiaritetsprincipen kan förenklat sägas vara kommissionens val av lagstiftningsinstrument. Förslaget om en förordning som är direkt tillämplig i medlemsstaterna är enligt min och utskottets mening att gå längre än vad som är nödvändigt för att nå de mål som man har satt upp.

Ett direktiv däremot, i stället för en förordning, skulle ge oss möjlighet att ta hänsyn till specifika förutsättningar i respektive medlemsland. Detta ska ses mot bakgrund av att förslaget bland annat innehåller regler på detaljnivå om exempelvis tillsättning av ledamöter hos tillsynsmyndigheterna i respektive medlemsland.

Det här kanske inte är den allra största invändningen. Personligen tycker jag att än mer allvarligt är att förslaget ger kommissionen möjlighet att anta delegerade akter. Med den exklusiva rätten för kommissionen kommer den att kunna påverka innehållet i förordningen i framtiden. Det innebär att vi som parlamentariker här i Sveriges riksdag inte kommer att ha inflytande och kontroll över den framtida utvecklingen inom området.

Fru talman! Sammanfattningsvis delar jag utskottets slutsats att förslaget går längre än vad som är nödvändigt för att uppnå de uppsatta målen och därmed strider mot subsidiaritetsprincipen.

Jag vill avsluta med att säga att jag yrkar bifall till utskottets förslag till motiverat yttrande.

Prot. 2011/12:91
29 mars

I detta anförande instämde Phia Andersson, Hans Ekström, Helene Petersson i Stockaryd och Sven-Erik Österberg (alla S).

*EU-förslag om
allmän uppgifts-
skyddsförordning*

Anf. 2 KARL SIGFRID (M):

Fru talman! Det är bra att EU-kommissionen nu genomför en översyn av reglerna för dataskydd. Det finns många frågor att ställa sig. Hur väl fungerar reglerna? Kan de förbättras? Krävs det mer samordning än i dag för att informationen ska kunna röra sig fritt över nationsgränserna utan onödigt mycket byråkratiskt krångel?

Alltför ofta när regelverk utformas följer man inte upp i efterhand och tar reda på om syftet faktiskt har uppnåtts. Så är det på alla politiska nivåer.

Möjligen borde mindre tid läggas på att stifta nya lagar och mer tid på att utvärdera och justera de lagar som finns, eller kanske ibland ta bort dem. I det avseendet är EU:s hantering av personuppgiftsskyddet ett föredöme.

Med det sagt har vi i konstitutionsutskottet ett antal synpunkter på de förändringar som EU-kommissionen vill göra. För det första innebär förslaget att vi går från att reglera skyddet av personuppgifter i direktivform till att reglera skyddet av personuppgifter i förordningsform. På normal svenska betyder det att vi får mer detaljreglering och mindre utrymme för Sverige och andra medlemsländer att anpassa reglerna efter våra egna förhållanden. Den svenska personuppgiftslagen skulle med förslaget skrotas och ersättas av en heltäckande EU-reglering.

För det andra inkräktar personuppgiftsskyddet ibland på yttrandefriheten. Därför är det särskilt viktigt för oss som har en annorlunda och långtgående yttrandefrihetslagstiftning att kunna utforma personuppgiftsskyddet på ett sätt som inte står i strid med tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen. Vi hade av det skälet hellre sett att vi, på samma sätt som i dag, skulle ha ett direktiv som lämnar detaljerna åt de enskilda medlemsstaterna.

I det förslag som EU-kommissionen lägger fram är det i stället EU-kommissionen själv som får ett brett mandat att bestämma hur detaljerna ska utformas. Om vi antar den föreslagna förordningen i nuvarande skick vet vi inte förrän senare vilka regler vi faktiskt binder oss till. Den ordningen är inte önskvärd.

Varför lägger då EU-kommissionen fram ett sådant förslag? En anledning som anförts är att det skulle hjälpa företag genom att skapa ett enda sammanhållet regelverk. Därför är det värt att nämna att de företagarorganisationer som hört av sig till oss ledamöter i konstitutionsutskottet anser precis som vi att vi inte bör ha en alltför detaljerad reglering på EU-nivå.

En företagarorganisation som bland annat företräder tidningsutgivare, tryckerier och näthandlare skriver att förslaget skulle sätta käppar i hjulet för deras verksamhet. Det skulle medföra nya administrativa kostnader och inskränka den yttrandefrihet som många företag är beroende av.

Sammantaget blir slutsatsen att vi välkomnar utvärderingsarbetet, men vi anser att ett eventuellt nytt regelverk bör vara mindre långtgående.

ende. Gemensamma regler kan behövas, dock inte in i minsta detalj. Införandet av den sortens centralstyrning står inte i proportion till de eventuella förbättringar som förslaget kan medföra. Därför anser vi att riksdagen bör avge ett motiverat yttrande som säger att förslaget inte är förenligt med subsidiaritetsprincipen.

Jag yrkar bifall till utskottets eniga förslag.

I detta anförande instämde Lars Elinderson och Ann-Britt Åsebol (båda M).

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 15 §.)

10 § Kontrollstation signalspaning

Föredrogs
försvarsutskottets betänkande 2011/12:FöU6
Kontrollstation signalspaning (skr. 2011/12:48).

Anf. 3 MIKAEL JANSSON (SD):

Fru talman! Jag börjar med att yrka bifall till SD:s reservation.

Sårbarheten för terrorattacker är stor i alla länder. Ett samhälle som Sverige med låg polistäthet och utan ett eget territorialförsvar har extra hög sårbarhet. Såväl människosamlingar som viktig infrastruktur är svårskyddade. Förr var hotbilderna enklare. I dag, efter alla terrordåd mot västerländska länder, är bilden en annan. Vare sig vi vill det eller inte måste vi ha beredskap för asymmetrisk krigföring.

Vid attackerna mot World Trade Center i New York och Pentagon år 2001 dog nästan 3 000 personer. Vid bombdåden i Madrid 2004 dog 191 personer. Vid bombdåden i London 2005 dog 52 personer. Vi hade ett bombdåd på Drottninggatan i Stockholm för två år sedan där gärningsmannen lyckligtvis misslyckades.

Rikskriminalens krigsbrottskommission uppskattar att 1 500 krigsförbrytare nu lever i Sverige. Deras kontakter med utlandet är viktiga att följa. Låt oss hoppas att terrordåden minskar och allra helst försvinner. Vi måste ha en positiv syn på detta, men vi får inte vara naiva. Signalspaningen mot yttre förhållanden är en första försvarslinje mot ont som kan drabba oss. I stället för att rikta misstänksamhet mot signalspaningen bör vi alla rikta tacksamhet mot Försvarets radioanstalt som utför ett fantastiskt jobb för att värna och skydda vår befolkning.

Naturligtvis finns det inhemska förhållanden som också kan leda till terror. Det förstår vi inte minst efter det fruktansvärda attentatet i vårt grannland Norge mot regeringskvarteren och på Utøya. Det som hände i Norge kan också hända här. När det gäller inhemska förhållanden är det dock Säkerhetspolisen som har ansvaret, inte försvaret. Signalspaning mot utländska förhållanden är således en nödvändighet.

Fru talman! Är signalspaning då alltigenom gott? Nej. Man kan säga att signalspaning är ett nödvändigt ont. Signalspaning innebär naturligtvis att personlig integritet kränks. Att kränkningen av personlig integritet blir så liten som möjligt är viktigt. Viktigt är också att försvarets signals-

paning håller sig inom lagrummet, det vill säga att spaningen inte berör signal från en svensk till en annan svensk. Om en signal fångas upp mellan två svenskar ska materialet omedelbart förstöras. Jag är övertygad om att så sker.

Mitt förtroende för FRA är stort. Men vi måste ändå ha kontroll över myndighetens arbete för att över tid vara extra säkra på att allt går rätt till. Inrättandet av två myndigheter för denna kontroll är en proportionell åtgärd. Försvarsunderrättelsesdomstolen har till uppgift att pröva signalspaningsmyndighetens ansökningar om tillstånd. Siun har till uppgift att kontrollera försvarsunderrättelseverksamheten i sig.

Den parlamentariska bedömningen av kontrollmyndigheternas arbete är viktig. Signalspaning i tråd mot utländska förhållanden är en ny verksamhet. Kontrollmyndigheterna är nya. Det är därför beklagligt att Signalspaningskommitténs arbete avslutades innan man hann gå in på en meningsfull granskning.

Fru talman! Det är vår mening att Signalspaningskommitténs arbete bör återupptas. Datainspektionen och den avslutade Signalspaningskommittén har anmärkt att FRA:s hantering av så kallad trafikdata inte är helt täckt av den befintliga lagstiftningen och att det därför är oklart vilka följder myndighetens hantering av sådan data kan få ur integritetssynpunkt. Vi menar därför att en ny signalspaningskommitté bör få i uppgift att också granska FRA:s hantering av trafikdata med avseende på integritet för den enskilda medborgaren.

Anf. 4 ROZA GÜCLÜ HEDIN (S):

Fru talman! Frågan som debatteras i dag har sitt ursprung i den lag som antogs 2008 gällande Försvarets radioanstalts signalspaning. Den grundar sig i den skrivelse som redogör för resultatet av den uppföljning och granskning av signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet som regeringen beslutat om och som genomförs av Datainspektionen och den parlamentariska Signalspaningskommittén.

I dag debatterar vi inte huruvida vi ska ha en signalspaningslag eller inte, utan det handlar om en kontrollstation och en årlig rapport som riksdagen frågat efter i samband med riksdagsbehandlingen av lagen. Att man inkommit med en skrivelse i denna fråga innebär inte att vi släpper frågan, utan nu intensifieras arbetet med att åtgärda de brister som har uppvisats i rapporterna, främst beträffande datainhämtning i tråd, och att kontinuerligt granska verksamheten för att kunna garantera att gällande lagstiftning följs.

För mig som demokrat är det ytterst viktigt att vi garanterar och säkerställer att de lagar vi antar alltid utgår från nyttan av att värna om våra medborgare. Att värna om den personliga integriteten är ytterst viktigt för att man ska känna sig trygg och fri i ett demokratiskt samhälle. För mig som medborgare är det också viktigt att veta att myndigheterna alltid verkar för att värna om mig som person, i alla situationer, antingen jag utsätts för ett brott eller jag begår ett brott. Det är därför positivt att både Signalspaningskommittén och Datainspektionen i sina rapporter framhåller att de observationer de gjort på Försvarets radioanstalt är övervägande positiva avseende deras arbetsmetoder, utvecklingsarbete och viljan att värna om den personliga integriteten.

Fru talman! Det faktum att två av varandra oberoende granskningar kommer till samma slutsats tyder på att lagstiftningen fungerat som tänkt och att Försvarets radioanstalt arbetar enligt lagstiftningens intentioner. Detta innebär att myndigheten har vidtagit åtgärder för att riskerna för obehövligt intrång i enskildas integritet i tillfredsställande mån kan begränsas till signalspaningsverksamheten. Det är väldigt bra.

De två oberoende rapporterna som Datainspektionen och Signalspaningskommittén har lämnat beskriver ungefär samma problematik och redogör också på ett tydligt sätt för vilka åtgärder som måste vidtas för att säkerställa att integritetsskyddet är fortsatt starkt. De förordar att man utbildar personal, tar fram nödvändiga rutiner och anpassar teknik och metoder på så sätt att det ger bästa möjliga integritetsskydd.

I skrivelsen uppmärksammas ett återkommande konstaterande. Det är att under större delen av den tid som Datainspektionen och Signalspaningskommittén har arbetat med sitt uppdrag har inhämtningsverksamheten i tråd varit under uppbyggnad. Det är också därför som de förordar en fortsatt uppföljning av verksamheten.

Vi delar den uppfattningen och anser att detta arbete inte avslutas i och med denna skrivelse. Det krävs ett kontrollerat och medvetet arbete kring dessa frågor, och man måste alltid utgå från det uppdrag man har att värna den personliga integriteten i alla lägen.

Den löpande uppföljningen görs och kommer att göras av Siun, Statens inspektion för försvarsunderrättelseverksamheten, som har i uppdrag att följa upp arbetet vid Försvarets radioanstalt samtidigt som Datainspektionen har i uppdrag att granska personuppgiftsbehandlingen.

Det finns också en avsikt att man gör en mer fördjupande uppföljning som man sedan bör redovisa i riksdagen, vilket vi hoppas att man kan göra inom en snar framtid.

Fru talman! Jag vill avsluta med att yrka bifall till utskottets förslag.

Anf. 5 CECILIA WIDEGREN (M):

Fru talman! Regeringens skrivelse är precis som tidigare talare sade en årlig rapport till riksdagen som kom i samband med att vi hade riksdagsbehandling av lagen om signalspaning i försvarets underrättelseverksamhet 2008. Det är också en förstärkt och fördjupad del i rapporten som vi kallar kontrollstation enligt det riksdagsbeslut som fattades.

Enligt lagen får den myndighet som regeringen bestämmer inhämta signaler i elektronisk form vid signalspaning. Signal får endast inhämtas för de ändamål som särskilt anges i lagen och endast efter inriktning av regering, Regeringskansliet och Förvarsmakten. Inhämtning får inte avse signaler mellan en avsändare och mottagare som båda befinner sig i Sverige.

Fru talman! Försvarsutskottet har inhämtat yttrande även från justitieutskottet vid beredning av ärendet. Båda utskotten konstaterar att den granskning av Försvarets radioanstalts signalspaning som görs fungerar väl. Utskottet utgår fortsatt från att Statens inspektion för försvarets underrättelseverksamhet och Datainspektionen löpande fortsätter att följa Försvarets radioanstalts verksamhet.

Alliansregeringen och Socialdemokraterna har även i slutet av förra året träffat en överenskommelse om att Säkerhetspolisen och Rikskriminalpolisen ska få möjlighet att inhämta signalspaning. Regeringen bere-

der just nu frågan och väntas under året återkomma till riksdagen med förslag om förändrad och förnyad lagstiftning i denna del.

Fru talman! I skrivelsen redogörs för resultatet av den uppföljning och granskning av signalspaning i försvarets underrättelseverksamhet som regeringen har beslutat om och som har genomförts både av Datainspektionen och den parlamentariska Signalspaningskommittén.

De utvärderingar som Datainspektionen och Signalspaningskommittén har gjort har en samstämmig bild att signalspaningsverksamheten vid Försvarets radioanstalt bedrivs i enlighet med lagstiftningens intentioner och med respekt för den enskildes integritet. Jag vill betona den senare delen.

Alliansregeringen instämmer i behovet av en fortsatt uppföljning av verksamheten. Det ingår i Statens inspektion för försvarsunderrättelseverksamhetens uppdrag att löpande granska verksamheten vid Försvarets radioanstalt, och Datainspektionen har i uppdrag att granska personuppgiftsbehandlingen i myndighetens signalspaningsverksamhet.

Regeringen ser positivt på att Försvarets radioanstalt arbetar löpande med att utveckla metoder och rutiner som båda ska vara integritetsskyddande.

Jag avslutar med att yrka bifall till förslaget i betänkandet i dess helhet.

Anf. 6 STAFFAN DANIELSSON (C):

Fru talman! Stämningen har varit mer förtätad och deltagandet i debatten bredare vid tidigare behandlingar av denna viktiga fråga.

Centerpartiet har ett öppenhetsmanifest som lägger fast att vi ska arbeta för ett öppet och liberalt samhälle där människors integritet respekteras. Vi har i den viktiga fråga som vi nu diskuterar drivit fram en rad förbättringar för att skydda integriteten när det gäller underrättelseinhämtning för landets säkerhet.

Tyvär har vi likt riksdagens övriga partier tvingats att acceptera behovet av underrättelseinhämtning genom signalspaning i strängt reglerade former i den svåra avvägning som har varit och är ofrånkomlig mellan omsorgen både om landets säkerhet och om medborgarnas rätt till skydd för sin integritet.

Signalspaning för försvarsunderrättelseändamål handlar om rätten och skyldigheten för en nation att skydda sina medborgare från allvarliga yttre hot, som till exempel militära konflikter, spridning av massförstörelsevapen, grov internationell terrorism och spioneri.

Samtidigt handlar denna fråga i hög grad om den personliga integriteten och vilka intrång i den som vi kan acceptera i ett öppet och demokratiskt samhälle.

Sedan alliansregeringen våren 2007 lade fram sin signalspaningsproposition har den mycket livliga debatten och kritiken – inte minst inom Centerpartiet och med Fredrick Federley och Annie Lööf i spetsen – lett till ett antal förbättringar till skydd för integritet och till förstärkningar av tillståndsgivning och kontroll. Det hälsar vi självfallet med glädje.

Signalspaningen får endast ske för ett litet antal mycket preciserade ändamål – allvarliga yttre säkerhetshot – som har skrivits in i lagen. Jag nämnde några tidigare. En domstol ska pröva Försvarets radioanstalts tillståndsansökningar, och endast regeringen, Regeringskansliet och

Försvarsmakten ska kunna använda sig av FRA:s tjänster. Jag återkommer till Säkerhetspolisen.

Det är också viktigt att veta att Sveriges underrättelseinhämtning genom signalspaning i dominerande grad handlar om internationell teletrafik utan kopplingar till Sverige.

Jag har som riksdagsledamot, centerpartist och människa tagit denna fråga på mycket stort allvar. Jag har tillsammans med min riksdagsgrupp noga lyssnat på kritiken och drivit fram en del av de skärpningar som successivt har skett. Jag har haft otaliga dialoger med kritikerna inom och utom Centerpartiet på min blogg.

Jag gjorde i söndags mitt 85:e inlägg sedan början av 2007, där jag summerat, diskuterat och länkat under hela resans gång. Vill du som lyssnar tränga in i denna viktiga fråga utifrån mina och Centerpartiets utgångspunkter och påverkansarbete, så googla bara mitt namn så kommer du till min blogg.

Etiketten signalspaning finns i vänsterkanten, och sedan har du 85 inlägg att om inte njuta av så i varje fall att ta del av. Du är självfallet välkommen att diskutera och kommentera på min blogg. Jag har i mycket stor utsträckning uppskattat den oerhört livliga dialog som varit i den här frågan. Det ska erkännas att det har varit mycket kritik men också mycket konstruktivitet.

Ett av våra förslag under processen var från Centerpartiets sida att den nya lagen skulle utvärderas efter några år vid en kontrollstation. Det är den skrivelsen som vi diskuterar i dag.

Skrivelsen bygger främst på den uppföljning och granskning som regeringen beslutat om och som genomförts av Datainspektionen och den parlamentariska Signalspaningskommittén samt den löpande granskning som sker av Siun, Statens inspektion för försvarsunderrättelseverksamheten. Det är positivt, som Roza Güclü Hedin sade tidigare, att alla dessa organ ger samma bild av att verksamheten vid Försvarets radioanstalt bedrivs i enlighet med lagstiftningens intentioner och med respekt för den enskildes integritet.

Den signalspaning som sker får endast bedrivas i kablar i tråd över landgränsen och mot ett fåtal noga specificerade säkerhetshot. Alla tillstånd till spaning måste beslutas om i den nya Försvarsunderrättelsesdomstolen. Kontrollen av Försvarets radioanstalts verksamhet sker genom Siun, Statens inspektion för försvarsunderrättelseverksamheten, med ledamöter som både har domarbakgrund och som nomineras av riksdagspartierna.

Granskningsorganen tar upp ett antal punkter med kritik och förbättringsförslag, och det är bra. Det är också bra att regeringen i allt väsentligt ställer sig bakom dessa, och det är bra att utskottet gör sammalunda och även skärper upp på någon punkt.

Både Datainspektionen och Signalspaningskommittén markerar tydligt att de inte i tillräcklig grad har kunnat utvärdera signalspaningen i tråd, eftersom den har varit under uppbyggnad under denna tid.

Utskottet utgår ifrån att Siun och Datainspektionen löpande fortsätter att följa upp Försvarets radioanstalts inhämtning i tråd i enlighet med sina respektive instruktioner. Försvarsutskottet i sin helhet välkomnar att regeringen inom några år avser att låta Siun genomföra en ny uppföljning

av Försvarets radioanstalts signalspaning i tråd. Och, tillägger utskottet, denna bör redovisas för riksdagen.

Detta är mycket viktigt. Det innebär att den kontrollstation som Centerpartiet drev fram och som nu redovisas inte är slutförd förrän Statens inspektion för försvarsunderrättelseverksamheten inom några år gör en rejäl genomlysning av konsekvenserna för den personliga integriteten av spaningen i tråd och även beaktar de ökningar av trafikdata som detta kommer att innebära. Vi kommer att återkomma till frågan än en gång inom några år, och det tycker jag är viktigt.

Datainspektionen påpekar att sökbegreppen vid inhämtning av trafikdata – normalt utan meddelandeinnehåll – är mer generella än vid inhämtning av meddelanden och att FRA därför bör överväga tekniska begränsningar i databasen och förstärka den införda logguppföljningen. Regeringen instämmer i detta. Det är bra.

Sökbegrepp som är direkt hänförliga till enskild person får användas om det finns synnerliga skäl till detta. Detta finns i betydande grad och används i stor omfattning. Signalspaningskommittén drar slutsatsen att detta är nödvändigt, och att det ger en mer precis inhämtning vilket minskar risken för inhämtning av icke relevanta meddelanden. Varje sökbegrepp för en enskild person måste också ges tillstånd av Försvarsunderrättelsesdomstolen och prövas noga där.

Slutligen: I dag får endast regeringen, Regeringskansliet och Försvarsmakten inrikta signalspaning till skillnad från tidigare, när flera myndigheter, till exempel tullen och Inspektionen för strategiska produkter, också gjorde det. De rödgröna föreslog i sin gemensamma motion hösten 2009 följande: ”En annan allvarlig svaghet i den nya lagstiftningen är begränsningen av vilka myndigheter som får inrikta signalspaning. Det framgår inte heller hur myndigheter med strategiska uppgifter kan få information rapporterad till sig. Därmed riskerar myndigheter att stängas av från viktig information utan några uppenbara integritetsvinster. Någon konsekvensanalys av detta lämnar inte regeringen.”

Detta är kritik som heter duga. Underrättelseinformationen genom signalspaning är så värdefull att ett antal myndigheter utöver regeringen borde få möjlighet att begära tillstånd till signalspaning hos Försvarsunderrättelsesdomstolen. Detta har dock allianspartierna inte gått med på.

Däremot har avsikten hela tiden varit att Säkerhetspolisen och Rikskriminalen i tillämpliga delar liksom tidigare bör kunna inrikta signalspaning vad gäller allvarliga hot mot landets säkerhet. På grund av lite olika viljor om hur detta ska gå till har frågan försenats. Regeringen och Socialdemokraterna har nyligen överenskommit hur detta ska ske i enlighet med förslagen i en departementspromemoria. Regeringen och Socialdemokraterna är också överens om att en parlamentarisk integritetskommission ska tillsättas. Det är en bra uppgörelse, tycker jag.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till försvarsutskottets förslag i betänkandet och avslag på den reservation som Sverigedemokraterna har lämnat. Motionens syften täcks väl av det riksdagsbeslut som en bred majoritet strax ska fatta.

Anf. 7 TORBJÖRN BJÖRLUND (V):

Fru talman! Jag tackar Staffan för inbjudan att följa honom på bloggen. Det är bra reklam att stå här i kammaren och tala om det! Vi kan ju

se vad som sägs i bloggen; det kan vara intressant. Jag har varit inne på den och läst, och den är intressant. Du får mycket mothugg, men så ska det vara!

Fru talman! Den skrivelse som ligger till grund för betänkandet är inte speciellt upphetsande, tycker jag. Den innehåller ett antal konstateranden av att granskningen av FRA:s signalspaning fungerar rätt väl utifrån den tid som den har pågått. Däremot är frågan om signalspaning över huvud taget mer spännande. Det är roligare att gå in på denna bit eftersom det finns fler kontroverser där. Staffan Danielsson var också inne på detta lite grann tidigare.

När man läser betänkandet och framför allt rapporten är det intryck man får att det på så kort tid är svårt att få en bra överblick över hur bra kontrollen egentligen är. Man kan konstatera att det som vanligt inte någonstans i dokumentet redogörs för vilken nytta denna signalspaning över huvud taget har för svensk säkerhetspolitik. Jag hoppas att man kan återkomma till det i kommande dokument.

Vänsterpartiets uppfattning är densamma som den vi fört fram hela tiden. Sedan det första lagförslaget om FRA:s signalspaning i kablar kom har det gjorts nästan 40 förändringar i lagen utan att någon ordentlig utredning har gjorts. Man har lappat och lagat ändå. Det innebär ett evigt schackrande enbart för att så många inom den borgerliga alliansen själva har varit så tveksamma och måste blidkas för att gå med på lagen över huvud taget. Detta var Staffan Danielsson också inne på. Att ha en process där man egentligen bara plockar fram olika saker därför att det krävs internt är inte ett bra sätt att jobba. Det har varit rörigt i processen.

En sådan här viktig lagstiftning kan man inte slarva över och bara gå förbi genom att lappa ihop. Det gäller grundlagsskyddade fri- och rättigheter. Vi har hela tiden drivit att sådana frågor ska beredas i parlamentariskt sammansatta offentliga utredningar för att få en bred majoritet för vad som ska göras.

Vi i Vänsterpartiet hävdar att man helt enkelt borde avskaffa lagarna och tillsätta en utredning som tar fram förslag på hur lagstiftningen egentligen ska se ut. Det handlar om hur signalspaning ska kunna genomföras utifrån de verkliga behoven av en sådan verksamhet och framför allt med hänsyn till den personliga integriteten. Det har hela tiden varit en kärnfråga.

Det som är oroande är att regeringen, nu tillsammans med Socialdemokraterna vad jag förstår, planerar att låta polisen ge uppdrag till FRA om signalspaning i kablar. Det är precis tvärt emot det löfte som gavs för bara två och ett halvt år sedan.

Den numera före detta försvarsministern Sten Tolgfors sade så här i oktober 2009 om FRA:s kabelspaning: ”Endast regeringen, Regeringskansliet och Försvarsmakten ska enligt Alliansen kunna inrikta verksamheten. Den s.k. FRA-shoppen är därmed stängd.”

Detta är vad som har sagts, men nu kommer alltså förändringen i alla fall. Det känns inte speciellt bra, tycker jag. Det är oroväckande att detta kommer att hända och att man öppnar upp för det i alla fall, tvärt emot vad som sades. Det är också ytterligare ett tecken på att det inte går att lita på den före detta försvarsministerns ord. Vi i Vänsterpartiet motsätter oss bestämt att man ska kunna utnyttja denna signalspaning från polisens sida.

Detta är ett betänkande som egentligen inte utgår från dessa bitar, utan det är bara ett konstaterande av att kontrollen hittills har fungerat tillfredsställande. När det kommer en ny proposition om detta och om hur det ska förändras kommer vi att återkomma och ta ställning till den. Det är i alla fall lätt att konstatera att frågan fortfarande kommer att vara aktuell rätt så länge – långt in i framtiden. Den kommer att vara het.

Med tanke på att man i skrivelsen har konstaterat att kontrollen har fungerat yrkar jag ändå bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 15 §.)

11 § Assisterad befruktning

Assisterad befruktning

Föredrogs
socialutskottets betänkande 2011/12:SoU26
Assisterad befruktning.

Anf. 8 AGNETA LUTTROPP (MP):

Fru talman! Grunden för detta betänkande är att utskottet anser att det inte är rimligt att det görs skillnad när det gäller rätten att bli förälder genom assisterad befruktning beroende på om man lever i par eller som ensamstående. Nu är det dags, nu är det hög tid, att ge alla möjlighet att bli föräldrar, oavsett om man lever som olikkönade par, samkönade par eller som ensamstående. Nu behöver inte längre ensamstående kvinnor åka utomlands för en assisterad befruktning.

Det är i år sex år sedan kvinnor som lever i samkönade förhållanden fick tillgång till assisterad befruktning. Nu efter sex år tas nästa steg. En kvinna som lever ensam får samma rätt som andra att bli förälder via assisterad befruktning.

Det arbete som pågår för att bredda kunskapsunderlaget och göra analyser av ensamstående kvinnors rätt till assisterad befruktning utgår från ett barnperspektiv. Det är ett uppdrag som regeringen har gett. Det är ett arbete som Miljöpartiet välkomnar.

Behandling med assisterad befruktning har funnits i Sverige sedan 60- och 70-talen, och antalet provrörsbefruktningar har ökat från 1991 med ca 450 per år. Siffrorna visar att det finns ett ökat önskemål om och ett ökat behov av assisterad befruktning. Vi i Miljöpartiet är bara glada att detta är utskottets förslag.

Av flera anledningar är frågan om surrogatmoderskap en mycket svår fråga, inte minst på grund av medicinska och etiska aspekter. Å ena sidan handlar det om möjligheten att bli förälder genom surrogatmoderskap och å andra sidan om risken att det blir en handel med kvinnors kroppar. Därför behöver vi veta mer om hur det ser ut vad gäller juridiska, ekonomiska och etiska överväganden.

Förslaget från utskottet innebär att det tillsätts en utredning som ska arbeta förutsättningslöst för att besvara dessa frågor. I utredningen kommer man också att belysa hur en reglering bör se ut för de barn som fötts genom surrogatmoderskap i annat land. Miljöpartiet välkomnar utred-

ningen och menar att utan en bred kunskap är det omöjligt att fatta ett beslut i denna fråga.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Anf. 9 MARGARETA SANDSTEDT (SD):

Fru talman! Familjelivet tycks i den här debatten enbart handla om en rättvisefråga utifrån ett vuxenperspektiv. Vi kan läsa utskottets svar där man anser att det inte ska göras skillnad mellan pars och ensamståendes möjligheter att bli föräldrar. Socialdemokraternas resonemang går ut på att ensamstående minsann inte är sämre fostrare än andra. I Fredrick Federleys motion påpekas orättvisan i att det bara är kärleksrelationer som kan komma i fråga när det gäller assisterad befruktning när det lika gärna kan handla om två vänner. Det är orättvist.

Ingenting får vara orättvist. När man behandlar en fråga på en sådan här nivå blir det så tydligt att vi har blivit så otroligt sköra. Ingen får riskera att bli förfördelad. Alla normer måste utplånas därför att millimeterrättvisan är A och O i svensk politik. Faktum är att femteklassare också tycker att det är mycket viktigt med millimeterrättvisa, men när de blir två år äldre är det inte lika petigt längre. Det beror på att barns uppfattning om rättvisa förändras ju äldre de blir. Det kan man läsa i en norsk studie som publicerats i tidskriften Science. Vi ser dock inte detta i svensk politik i lika hög grad.

Fru talman! Visst ser familjer olika ut jämfört med tidigare. Vi har bonusfamiljer, kärnfamiljer, adoptivfamiljer, regnbågsfamiljer, singelfamiljer och inseminationsfamiljer, och vi vet inte vilka familjer som kommer framöver.

Med tanke på att antalet singelfamiljer blivit så otroligt stort i det här landet att till och med omvärlden pratar om oss tycker jag att det är lite konstigt att man är villig att anta ett förslag som spär på antalet singelfamiljer ytterligare. Vi menar inte att singelfamiljerna skulle vara mindre värda eller att man skulle ha sämre förmåga att avge kärlek i singelfamiljer jämfört med vad man kan göra i parrelationer. Tvärtom vet jag, som själv har varit ensamstående, hur man sliter hårt för att kompensera den förälder som inte finns i barnens liv. Det är inte helt obekant att hårt arbetande ensamstående lever med känslor av otillräcklighet och att de hyser medkänsla för den saknad deras barn många gånger har efter en pappa.

En annan aspekt är att om man som grabb har levt utan pappa och själv en dag blir pappa saknas en referens till vad det innebär att vara pappa. Många tänker därför så här: Jag ska försöka bli den pappa jag själv aldrig fick. Utifrån det skapar man lätt orealistiska förväntningar på sig själv, och man kan fara ganska illa i processen.

Fru talman! Jag anser att både en far och en mor är viktiga för barn. Barn ska ha rätt att spegla sig i båda föräldrarna och därmed också få möjlighet att växa i sin egen könsidentitet. Pappan är lika viktig som mamman, och därför yrkar jag bifall till reservation 1.

I detta anförande instämde Mikael Jansson (SD).

Anf. 10 EVA OLOFSSON (V):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till utskottets förslag när det gäller ensamstående kvinnors rätt till insemination. Dessutom vill jag yrka bifall till reservation 2 om surrogatmoderskap.

Jag tycker att detta är en viktig och ovanlig debatt. Den är ovanlig därför att tre av regeringspartierna väljer att köra över det minsta partiet, KD, i två för dem viktiga frågor som ligger under Göran Hägglunds socialdepartement. Den är viktigt därför att den berör synen på kvinnor, kvinnors kroppar och kvinnors möjligheter att få barn. Vänsterpartiet har i flera år drivit kravet på ensamstående kvinnors rätt till insemination. Det har funnits en majoritet i riksdagen för detta, men KD har blockerat frågan, och nu gör Sverigedemokraterna dem sällskap.

Förra året sades det att kunskapsunderlaget skulle breddas och frågan analyseras och funderas på. Om inte utskottets majoritet satt ned fötterna och beslutat att det nu är dags att ta ställning för ensamstående kvinnors rätt till insemination hade väl analyserandet fortsatt tills vi hade fått byta regering.

Familjer kan vara av många olika slag. Många barn växer upp i andra familjekonstellationer än den traditionella kärnfamiljen. Det måste speglas både i lagstiftning och i hur vi bygger vårt samhälle. Det viktiga för ett barn är att bli älskat och få växa upp under trygga villkor.

I dag får ensamstående kvinnor adoptera barn, men insemination är inte tillåten. Sverigedemokraterna sade förut att man inte ska spä på att det blir fler barn med ensamstående föräldrar. Jag tycker att det är ett konstigt sätt att se på saken. Ensamstående kvinnor skaffar sig ändå barn i dag. De åker till Finland och Danmark och insemineras. Jag tror att alla vet att det har funnits många andra sätt för många kvinnor att skaffa barn som är betydligt sämre än insemination om man inte väljer dem frivilligt. Man har gjort det på semestern. Barnet har inte vetat vem fadern är, och pappan har inte vetat om att han har blivit pappa. Man har alltså fixat detta på det sätt som har varit möjligt.

Jag tycker att kvinnor som har tänkt igenom sin situation och verkligen övervägt att göra en insemination ska få göra det. Det barnet är planerat och efterlängtat. Både KD och Sverigedemokraterna argumenterar för att papporna är viktiga i barns liv och att fler närvarande pappor behövs. Man talar också om att barn med endast en förälder är mer utsatta.

Jag tycker också att papporna är viktiga och att de behöver vara mer närvarande än i dag, men jag tror att det är för mycket att hoppas på att vi i Vänsterpartiet ska få stöd från KD och Sverigedemokraterna när det gäller en individuellt delad föräldraförsäkring. Det skulle verkligen ge fler närvarande pappor. Barn till ensamstående föräldrar kan vara mer utsatta, men jag tror inte att det kommer att vara genom insemination som fler barn kommer att få leva i en familj med en ensamstående förälder. I de flesta fall tror jag att det kommer att handla om att man har blivit med barn, planerat eller inte, men att pappan till barnet inte är beredd att ställa upp som pappa eller inte är känd. I andra fall kommer det att handla om separationer och skilsmässor där papporna i vissa fall, och om man har delad vårdnad, kommer att vara väldigt närvarande. I andra fall kommer pappan, och det vet vi av erfarenhet, att bli väldigt frånvarande.

Barn till ensamstående mammor försvinner alltså inte för att vi säger nej till insemination för ensamstående kvinnor. Jag tycker att vi i stället ska skapa ett samhälle som gör det möjligt för barn som lever med två eller fler vårdnadshavare och föräldrar eller som växer upp med en ensamstående förälder att ha en bra och trygg uppväxt.

Nu tänker jag gå över till frågan om surrogatmoderskap som jag lade märke till att Sverigedemokraterna totalt hoppade över. Det hade annars varit intressant att se argumentationen för den frågan från Sverigedemokraterna, för jag har inte sett det någonstans.

Jag tänkte börja med att citera Katrine Kielos ledare i Aftonbladet dagen efter att socialutskottet tog sitt beslut: "Feminismen har i decennier slagits för kvinnans rätt till sin egen kropp. Du ska ha sex för att du vill ha sex och bli gravid för din egen skull.

Det är inget du ska göra för att vara en 'god kvinna'. Ingen gåva att skänka bort eller en vara att sälja. Kvinnokroppen är inget redskap för andra utan en fundamental del av vem du är.

Detta är fortfarande en utopi på de flesta håll i världen. Men det är en dröm som det fortfarande är värt att slåss för.

Igår beslutade riksdagens socialutskott om en förutsättningslös utredning om surrogatmödraskap och det är märkligt att det bara är Vänsterpartiet och Kristdemokraterna som sätter sig emot."

Jag instämmer till fullo i detta, för det här är grunden för att Vänsterpartiet som feministiskt parti säger nej till utskottsmajoritetens förslag om det angelägna i att surrogatmoderskapet ses över mer förutsättningslöst i en utredning.

I Sverige har vi i de flesta fall haft en argumentation om att det ska vara ett icke-kommersiellt altruistiskt surrogatmoderskap. En släkting eller en god vän ska få rätt att ställa upp som surrogatmamma, och det är så lagstiftningen bör förändras.

Det finns länder som har ett icke-kommersiellt surrogatmoderskap, så det finns erfarenheter därifrån. England är ett sådant land. Visst förekommer det ändå att kvinnor blir pressade att ställa upp och att kvinnor med dålig ekonomi får pengar under bordet, erbjuds semesterresor de aldrig skulle ha råd med eller får en lägenhet renoverad.

Det är inte alltid så lätt. Man brukar säga att frivilligheten också ligger i att man ska kunna ångra sig om man under graviditeten eller precis när barnet är fött känner att det här är inte ett barn jag kan lämna bort, för det är ändå mitt barn. Men det kan vara väldigt svårt om det är en nära släkting eller vän som redan har börjat inreda barnkammaren och ställt in sig på ett föräldraskap.

Det finns erfarenhet från länder där surrogatmoderskap är tillåtet på kommersiell basis. Det finns bland annat i USA och Indien. Vad händer då i dessa länder? Indien får till exempel redan in 13 ½ miljarder på surrogatmödraindustrin. Var kommer de människorna ifrån som vill ha ett västerländskt barn, alltså från en västerländsk kvinnas ägg som planterats in i en indisk kvinna? Det är inte ett indiskt barn som bor på ett barnhem man söker, utan det är ett barn som ser ut som en själv.

De flesta av dem kommer från USA, som har ett eget kommersiellt surrogatmoderskap, och från England som har ett icke-kommersiellt surrogatmoderskap. Varför? I USA kostar det mycket mer än vad det gör om man beställer och köper ett barn från Indien. I USA finns det också

en lagstiftning som ger kvinnor möjlighet att ändra sig, men en indisk kvinna får skriva på ett kontrakt och har ingen möjlighet att ändra sig.

I England är det väldigt få kvinnor som ställer upp och föder barn åt andra utan annan ersättning än förlorad arbetsförtjänst och omkostnader. Därför vänder man sig ändå till Indien för att skaffa barn.

Surrogatmoderskap är kopplat till maktfrågor när det gäller klass, ras, etnicitet, kön och exploatering. Som jag sade förut kan många av dem som köper barn från Indien, där en västerländsk kvinnas ägg har donerats eller sålts och planterats in, inte tänka sig att ta ett indiskt barn. Man vill ha ett västerländskt barn.

Man kan däremot tänka sig att använda en fattig indisk kvinna som en behållare som föder fram det här barnet. Jag läste just i en artikel att 50 procent av kvinnorna i Gujarat, där man har en sådan här industri, är analfabeter. De kan alltså inte själva läsa det kontrakt de ska skriva under.

Barnlöshet är en tragedi för många, men det kan inte vara så att det till varje pris är en mänsklig rättighet att få ett barn. Även i de fall där man inte betalar pengar för barnet handlar det om att ett levande barn avtalas bort och att kvinnans kropp används som behållare.

I debatten har man även jämfört surrogatmoderskap med organ- och äggdonation. Jag ser en väldigt stor skillnad. När en kvinna bär fram ett barn i nio månader och sedan föder det är det något helt annat än att donera ett organ. Man skapar inte den formen av relation till sin njure som man gör till ett barn som man bär och föder fram. Äggdonation handlar inte heller om att vara gravid i nio månader och sedan föda.

Frågan om barnlöshet är viktig, men problemet kan inte lösas genom att man lagstiftningsvägen skapar ytterligare problem. I stället anser jag att vi ska arbeta för fler vårdnadshavare. Det ska kunna finnas tre eller fyra vårdnadshavare. Två homosexuella par ska till exempel kunna vara vårdnadshavare tillsammans, eller en kvinna tillsammans med ett manligt homosexuellt par ska kunna dela vårdnaden.

Jag tycker också att vi måste ha betydligt generösare inseminationsregler. Man måste även försöka skapa attityder som gör det lättare för homosexuella par att adoptera.

När det gäller frågan om surrogatmoderskap väger risken för att kvinnor blir utnyttjade och far illa över för Vänsterpartiet.

Anf. 11 ANDERS ANDERSSON (KD):

Fru talman! I dag är Sveriges riksdag på väg att fatta två riktigt dåliga beslut. Dels handlar det om förslaget att tillsätta en så kallad förutsättningslös utredning om surrogatmoderskap, alltså att en kvinna bär andras barn, ofta mot betalning, dels om beslutet som gäller assisterad befruktning för ensamstående.

Båda frågorna har diskuterats länge mellan regeringspartierna. Kristdemokraternas ståndpunkt har hela tiden varit glasklar: Vi vill inte medverka till att dessa förslag blir verklighet. Därför har nu våra regeringspartner valt att gå vidare via riksdagen och driva igenom besluten tillsammans med Socialdemokraterna och Miljöpartiet. Jag beklagar detta.

Det finns enligt min mening mycket starka skäl till vår hållning som kristdemokrater när vi är kritiska till singelbefruktning och surrogatmoderskap. Jag vill framhålla att varje barn har rätt till sina föräldrar och till

sitt eget ursprung. Detta är inte bara en kristdemokratisk ståndpunkt utan även något som tydligt slås fast i FN:s barnkonvention, artikel 7.

Insemination av ensamstående kvinnor innebär att barnet berövas sin pappa. Barnet får inte ens rätt att efterforska faderns identitet under hela sin uppväxttid. Detta är enligt min mening en allvarlig kränkning av barnets rättigheter och absolut inte något som bör ingå och äga rum inom den svenska sjukvården.

En vanlig invändning är att singelkvinnor redan i dag åker till andra länder där det är tillåtet och att vi därför lika gärna kan tillåta det även här. Den invändningen håller inte. Politiker varken kan eller bör ta ansvar för enskilda människors val och handlingar. Men vi bör som politiker ta ansvar för de lagar vi själva stiftar, inte minst för dem som drabbar enskilda, i det här fallet barnen.

Samma folkpartister och miljöpartister som jag möter i olika sammanhang där man är beredd att tvinga på enskilda familjer pappamånader eller rent av att tvångsdela föräldraförsäkringen är nu beredda att helt definiera bort och ut papporna ur familjelivet. För mig är det obegripligt, lika obegripligt som att Socialdemokraterna, Moderaterna och Centerpartiet väljer att gå dem till mötes.

Fru talman! Vi behöver mer av pappors delansvar för barns uppväxt, inte mindre. Det är därför som en rimlig fråga man kan ställa sig när man tar del av utskottsmajoritetens förslag är: Hur påverkas i framtiden utgången av vårdnadstvister av att man i stället kan tycka att det "räcker" att ha en förälder?

Vi kristdemokrater vill inte medverka till en lagstiftning, vi vill inte medverka till en opinionsbildning som reducerar pappans roll och betydelse i barnens liv. Det är därför som vi avvisar det förslag som nu förs fram av en majoritet i socialutskottet.

Fru talman! Även surrogatmoderskap sker i dag utanför Sveriges gränser. I Indien har det blivit något av en industri. Rika västerlänningar anlitar fattiga kvinnor som får bära deras barn och sedan lämna över dem efter förlossningen.

Det är en ordning som vi inte vill införa i vårt land, eftersom den reducerar människor till handelsvaror. Risken för att socialt och ekonomiskt utsatta kvinnor kommer att utnyttjas och exploateras för andras syften är helt uppenbar. Det är därför som vi under hela beredningen av det här ärendet i socialutskottet har fört fram vår ståndpunkt.

Jag vill även här i kammaren säga att jag välkomnar att vi när vi slutjusterade betänkandet i socialutskottet fick stöd för vårt ställningstagande också från Vänsterpartiet, vilket Eva Olofsson har redovisat här i kammaren i dag.

I propositionen från 2001, nr 2001/02:89, om ofrivillig barnlöshet, som ligger till grund för de nu gällande bestämmelserna, argumenterade den dåvarande socialdemokratiska regeringen mycket väl för motiven till att surrogatmoderskap inte borde tillåtas:

"Surrogatmoderskap kan medföra svåra problem. En kvinna som före graviditeten samtyckt till att 'låna ut' sin livmoder kan senare ändra uppfattning vilket kan medföra svåra konflikter mellan inblandade parter. I dessa konflikter blir barnet oundvikligen indraget.

Regeringen anser att surrogatmoderskap inte är etiskt försvarbart och att det därför inte skall tillåtas. Det kan inte anses förenligt med männi-

skovärdesprincipen att använda en annan kvinna som medel för att lösa det barnlösa paret's problem. Inte heller ur barnets perspektiv är surrogatmoderskap önskvärt.”

Vi kristdemokrater delar fortfarande den syn på surrogatmoderskap som den förra socialdemokratiska regeringen redovisade i sin proposition för tio år sedan. Det hade varit bra om den socialdemokratiska gruppen i socialutskottet hade stått kvar vid denna ståndpunkt, men nu blev det tyvärr inte så.

Men stöd för vår hållning har ändå inte uteblivit. Låt mig därför citera några av våra tidningar. Jag börjar med Expressen som på ledarplats, efter att det blev känt vad som hade hänt i socialutskottet, utropade med rubriken: ”KD och V är eniga: blankt nej till surrogatmödraskap. Och de har bra argument.” Det var sammanfattningen av Expressens ledare.

Aftonbladet, som Eva Olofsson tidigare har citerat, valde att ha följande rubrik: ”KD och V har rätt om surrogatmödraskap”. Ledaren avslutades med följande: ”Det är svårt att tolka på något annat sätt än att man” då hänvisar man till utskottsmajoriteten ”vill börja öppna upp för surrogatmödraskap i Sverige. Tur att åtminstone två partier verkar se det problematiska med en sådan utveckling.”

Den tredje jag vill citera från är Göteborgs-Posten som valde rubriken ”Risk med surrogat” och slutar på följande sätt:

”Att låta utreda en fråga, när svaret egentligen borde vara givet, kan betraktas som onödigt slöseri med utredningsresurser. Det råder inte precis brist på insikt om vare sig en graviditets påfrestning på kvinnokroppen eller vad vi öppnar för om vi börjar betrakta andra människor som potentiella reserver. Det bör inte bli fritt fram att hyra eller låna en livmoder!”

Den sammanlagda bilden av de två beslut som en riksdagsmajoritet nu är på väg att tvinga fram är att vi håller på att få en omdefiniering av familjebegreppet som inte är sund. I stället för att tala om barns rätt till sina föräldrar och sina fäder talas det nu om vuxnas rätt till barn. I stället för att värna den kroppsliga identiteten vill riksdagen öppna för uthyrning av livmodrar.

Fru talman! Beslutet om insemination kommer att leda till att fler barn växer upp med bara en förälder, inte som barn till ensamstående utan som barn helt utan fäder. Beslutet om surrogatmoderskap öppnar för att göra en marknad av kroppar, och graviditeter till en vara som kan beställas. Det rimmar illa med vårt arbete för att förbättra barns och ungas uppväxtvillkor.

Men, mina vänner i riksdagskammaren i dag, det finns en chans att ändra på det här. Det är därför som jag yrkar bifall till reservation nr 1 och reservation nr 2. Jag vill också framhålla att motivering till dessa yrkanden finns i de särskilda yttrandena nr 1 och nr 3 i utskottets betänkande.

Anf. 12 EVA OLOFSSON (V) replik:

Fru talman! När det gäller surrogatmoderskap har inte Anders och jag någon anledning att debattera, däremot när det gäller ensamstående kvinnors rätt till insemination. Jag känner själv till personer, jag vet inte om Anders har bekanta eller vänner som när de har kommit upp i 35-årsåldern har upptäckt att de inte har hittat någon att leva med men att de

önskar barn. Man har sett till att man har fått barn genom att åka till Danmark eller att inte använda preventivmedel när man har varit ute och träffat någon som kunde bli pappa. Det här är barn som har haft och som kommer att ha en väldigt bra uppväxt.

Jag läste nyligen om en annan kvinna som faktiskt först skaffade sig barnet, sedan hittade hon mannen som kommer att vara pappan i det här barnets liv.

Vi kan lika väl se familjer med två föräldrar där det sker en skilsmässa och där barnet kommer att få växa upp med en ensamstående förälder. Att koppla ihop det här med den traditionella kärnfamiljen – mamma, pappa, barn – hela tiden och betona att det är det som är den gällande normen tycker jag är en väldigt konservativ syn på hur barnet växer upp.

När det gäller könsidentitet är det viktigt att också ha män i sitt liv. Det är många av de här barnen som har en bror till mamman, en god vän, en morfar eller en farfar som betyder väldigt mycket för dem. Det är inte så att man lever i en värld av enbart kvinnor.

Jag tycker i stället att vi ska ha en politik som ser till att man kan vara ensamstående förälder oberoende av på vilket sätt man blir det. Då handlar det i dag om som sådana saker som att höja underhållsstödet för dem som har det dåligt ställt, barnomsorg på obekvämtid, att vi faktiskt planerar för ett samhälle där det går att vara ensamstående.

Delad föräldraförsäkring, vore det något för KD kanske?

Anf. 13 ANDERS ANDERSSON (KD) replik:

Fru talman! Eva Olofsson och jag är ju överens i den ena delen, när det gäller surrogatmodersfrågan. Jag välkomnar det.

När det gäller assisterad befruktning, insemination för ensamstående, har vi olika mening. Jag har full respekt, precis som du Eva, för längtan efter barn. Jag har också mött dem som är jämnåriga med mig som har längtan, jag har mött ungdomar som har längtan, jag har mött dem som funderar på om det är så att de kommer att kunna få barn. Jag förstår denna längtan och den ska vi ha respekt för.

Vi som beslutsfattare har inte i första hand att ta hänsyn till och forma våra beslut utifrån de vuxnas önskemål utan det ska ske utifrån barnperspektivet. Barns rättigheter till sina föräldrar går före vuxnas rättigheter till sina barn. Det är det som barnkonventionen slår fast.

Eva Olofsson talar för det mesta om att vi ska implementera barnkonventionen i svensk lag. Artikel 7 talar tydligt om att barn ska känna till sitt ursprung och om möjligt vårdas av båda sina föräldrar. Vill du göra undantag i barnkonventionen för att det ska passa dina syften, eller är du beredd att helt följa barnkonventionen och erkänna att det behövs kännedom och kunskap om vem som är pappa? Det gäller inte bara när man fyller 18 år utan när man är nyfödd, 1 år, 5, 10 eller 15 år. Pappan betyder något under hela uppväxttiden. Det är därför som vi talar om att dela ansvaret.

Hur stämmer ditt resonemang om att vi vill se fler pappor? Är du inte orolig över att opinionsbildningen för pappornas delansvar i barns utveckling reduceras med det förslag som du är på väg att rösta igenom?

Anf. 14 EVA OLOFSSON (V) replik:

Fru talman! Nej, det är jag faktiskt inte. Det är viktigt att vi ser att många människor kan vara viktiga i ett barns liv. Pappa och mamma är viktiga. Ibland försvinner mamma, och pappa med andra människor blir viktiga. Ibland är det pappa som försvinner. Det händer oftare – det vet vi.

Vi har lagt fram förslag för att göra pappor betydligt mer närvarande. Ett sådant förslag är att man tar lika ansvar, ett individuellt ansvar, när barnet föds, växer upp och är litet genom en delad föräldraförsäkring. Nu är det mammorna som tar ansvaret på grund av traditionella könsroller och en ojämlig arbetsmarknad. Då knyter inte papporna banden från det att barnen är små. Det är ett av skälen till att pappor försvinner lättare vid skilsmässor.

Jag tror inte att rätten till insemination för ensamstående föräldrar kommer att innebära en explosion där pappor inte spelar någon roll. Jag tror att det handlar om vilken politik vi har för att öka pappors närvaro. Jag tror också att vi behöver bredda politiken. Barn kommer att växa upp i regnbågsfamiljer med fyra föräldrar. Vi måste anpassa lagstiftningen till det. Att det finns fyra människor som älskar barnet är inte negativt.

Det gäller att skapa ett samhälle som gör det möjligt att leva tryggt och bra som ensamstående förälder. Vi vet att det politiskt finns betydligt mer att göra än vad vi har gjort i dag. Det gäller till exempel frågor om barnomsorg på obekvämt arbetstid så att den ensamstående bättre klarar ett arbete. Det gäller att se över att de ensamstående föräldrar som har det tufft att klara det ekonomiska kan få bättre ekonomiskt stöd. Vi har lagt fram förslag om att en ensamstående förälder vid sjukdom kan få hjälp av en barnskötare hemma. Det finns en rad förslag. Många av de ensamstående föräldrarna har bra arbeten och inkomster, och de kommer att klara sig bra ändå.

Anf. 15 ANDERS ANDERSSON (KD) replik:

Fru talman! Vi kristdemokrater vill att barnkonventionen blir en del av svensk lag. Vi har en uttalad ambition och målsättning att Sverige inte bara ska ratificera utan också se till att barnkonventionen i ord och i praktisk tillämpning blir en del av det svenska samhället.

Jag noterade en sak, Eva Olofsson, nämligen din totala tystnad i fråga om barnkonventionen. Inte en sekund av din talartid använde du till att tala om barnkonventionen. När det kläms åt och det är dags att sättas på prov sviker en stor del av vuxenvärlden, och då sviker även Vänsterpartiet barnen. Barnkonventionen slår fast att barns ursprung, rätten att känna till sitt ursprung, och rätten att om möjligt bli vårdad av båda föräldrarna när jag är 1 år, 5, 10 eller 15, inte bara något som sker när jag är 18 eller 20, är något vi står upp för. Men det var total tystnad från dig på den punkten. Tyvärr är den tystnaden så stark att den kommer att höras.

Du talar om att arbeta för en delad föräldraförsäkring. Hur vill du se till att vi får en delad föräldraförsäkring när du vill undanhålla barnen under deras första viktiga levnadsår vetenskapen om vem som är far? Ditt sätt att tala om delad föräldraförsäkring blir ihålligt. Hur kommer det att bli i faderskapsärenden och i vårdnadstvister? Kommer det att utvecklas en ny princip, nämligen det som du, Eva, och tyvärr flera andra partier i socialutskottet har stått för, att det räcker med en förälder? Jag hoppas

fortfarande att barnen ska vara viktigare än vuxna. Det är därför som vi kristdemokrater yrkar bifall till reservationerna 1 och 2.

Anf. 16 CHRISTIN HAGBERG (S):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till förslaget i betänkandet och avslag på samtliga reservationer.

Det är med stor glädje jag konstaterar att det i dag i Sveriges riksdag finns en stor majoritet som ställer sig bakom att ge ensamstående kvinnor rätt till assisterad befruktning i Sverige. De kvinnor som väljer att genomgå assisterad befruktning är absolut inte en stor majoritet. De är få, men de finns – och det är välkommet att de kan genomgå detta i Sverige.

Det är ofta fråga om mogna kvinnor, som Eva Olofsson berättade om tidigare, som längtar efter att bli mamma och förälder. De barn som föds är naturligtvis mycket efterlängtrade. För dessa kvinnor är detta en glädjens dag.

Nu ska regeringen skyndsamt se över lagstiftningen för att sedan återkomma med förslag till förändringar till riksdagen. Vi socialdemokrater förutsätter att ni ledamöter som tillhör de regeringspartier som ställer sig bakom förslaget också ligger på ansvarig minister för att översynen ska ske skyndsamt och inte förhalas i långbänk.

Fru talman! I betänkandet tas också frågan om surrogatmoderskap upp. En majoritet säger ja till att tillsätta en utredning som förutsättningslöst utifrån ett brett perspektiv tittar på frågan ur alla aspekter. Jag vill understryka att vi absolut inte tar någon ställning till surrogatmoderskapet, utan vi vill få mer kunskaper. Det är en svår och komplicerad fråga. Det finns både juridiska och etiska sidor av detta, och frågan måste gås igenom mycket grundligt.

Det finns många aspekter på surrogatmoderskap. Jag tänker inte upprepa mycket här, men Eva Olofsson lyfte fram en hel del i sitt anförande, till exempel kvinnor som handelsvara. Det motsätter naturligtvis vi oss också. Men de facto finns i dag barn i Sverige som har fötts av surrogatmammor, och dessa barns rättigheter och vilka regleringar som behövs i lagstiftningen behöver vi gå igenom. Allt detta ska ske för att barnens uppväxt ska bli den bästa.

Utredningens uppdrag är alltså att ge oss ett bra och genomarbetat underlag för att vi senare ska kunna ta ställning. Jag vill än en gång upprepa att vi inte tar ställning för eller emot att surrogatmoderskap ska införas i Sverige i dag. Vi vill titta på frågan.

Anf. 17 ANDERS ANDERSSON (KD) replik:

Fru talman! Jag har två frågor till Socialdemokraterna.

När Göran Persson var statsminister och Lars Engqvist var socialminister skrev man följande i en proposition om assisterad befruktning:

Regeringen anser att barnet måste få möjlighet att grunda sitt liv på sanningen om sitt genetiska ursprung. Ett annat förhållningssätt skulle innebära en kränkning av barnets personliga integritet.

Det här var taget ur 2001 års proposition undertecknad av Göran Persson och Lars Engqvist.

Varför har ni lämnat det barnperspektiv Göran Persson stod för när han var statsminister? Varför duger inte längre Göran Perssons bedömning av barnperspektivet och vikten av att få möjlighet att grunda sitt liv

på sanningen om sitt genetiska ursprung? Hur kommer det sig att Socialdemokraterna springer i väg på det sättet från sina egna grundprinciper? Eller är det så att ni nu vill ge Göran Persson en känga för att han hade fel?

Sedan kommer fråga nr 2. Aftonbladet, som Eva Olofsson citerade, hade en ledare som tydliggjorde det jag citerade i mitt anförande från en tidigare socialdemokratisk proposition om surrogatmoderskap. Jag undrar: Vad är det som gör att Socialdemokraterna här i riksdagen har en annan människosyn än den som det socialdemokratiskt signerade Aftonbladets ledarsida har? Hur kommer det sig att ni har en annan syn på handeln med kvinnors kroppar än vad socialdemokrater som skriver ledarsidan i Aftonbladet har? Varför har ni dragit i väg och låtit marknaden styra i stället för att upplyfta människovärdet?

Anf. 18 CHRISTIN HAGBERG (S) replik:

Fru talman! Jag kan svara så här till Anders Andersson och Kristdemokraterna: Vi har inte dragit i väg. Vi har inte tagit ställning. Det sade jag med eftertryck flera gånger. Men de facto finns det barn i Sverige i dag – det har vi också sett i tidningen, om man nu väljer att citera våra dagstidningar – och det finns vissa juridiska problem. Då är det väl bra om vi tillsätter en utredning som förutsättningslöst lyfter fram etiska, juridiska och andra aspekter för att se vad som händer.

Det är väl inte så att i Kristdemokraternas Sverige ska dessa barn uteslutas från samhället? Då tycker jag att det verkar väldigt konstigt, om man nu ska ha barnperspektivet.

I det ställningstagande som man gjorde 2001 när det gällde surrogatmoderskap, som du hänvisar till, valde man att ta den ställningen. Men tiden har förändrats, och saker har hänt. Som jag sade finns det barn i Sverige som har tillkommit genom surrogatmoderskap, och då måste vi ta det på allvar och även införliva den typen av barntillkomst i vår lagstiftning så att de också är skyddade.

Anf. 19 ANDERS ANDERSSON (KD) replik:

Fru talman! Även här noterar jag att Christin Hagberg väljer att över huvud taget inte kommentera mitt resonemang om barns rätt att få kännedom och sanningen om sitt ursprung. Inte med en stavelse och inte med ett andetag berör Christin Hagberg barnkonventionen. Detta är talande. När det är barnens perspektiv är de övergivna. Proklamationer om deras rättigheter enligt barnkonventionen kan vi ha, och nu är det sanningens minut huruvida barnkonventionen ska få betyda något när det gäller artikel 7.

Vi kristdemokrater står upp för barnens rätt till kännedom om båda sina föräldrar och att så långt möjligt bli vårdade av båda sina föräldrar.

Jag noterar att Göran Perssons skrivningar från 2001 har mer överensstämmelse med det Kristdemokraterna står och proklamerar i denna kammare i eftermiddag än med den socialdemokratiska grupp som nu företräds av dig här i kammaren. Det är en intressant notering. Jag tror också att det finns ett stort flertal – inte bara Göran Persson – som har behållit sin uppfattning från 2001. Jag är övertygad om att många är beredda att skriva upp att barn är viktigare än vuxna, och det är därför barns rättigheter går före vuxnas önskemål.

När det gäller surrogatmoderskap märker vi nu: Vi har inte tagit ställning. Christin Hagberg försöker få en egen tolkning av det betänkande som är framlagt. Jag ser att det finns en likhet med kräftan som kryper baklänges och som ofta är lite röd, att det är ett krypande baklänges.

Det hade varit möjligt, precis som Vänsterpartiet och vi kristdemokrater gjorde i socialutskottet, att likt Aftonbladet proklamera att man säger nej till surrogatmoderskap, och inte laborera med möjligheten att ha handel med kvinnors kroppar. Detta är ovärdigt. Detta är något vi inte vill se i vårt land. Det är därför vi har skrivit reservation nr 2 på den punkten.

Jag vill än en gång yrka bifall till reservationerna 1 och 2 och säga att det finns viktiga principer att stå bakom.

Anf. 20 CHRISTIN HAGBERG (S) replik:

Fru talman! I vanlig ordning löper Kristdemokraterna i väg när det gäller den här frågan. Anledningen till att jag inte tog upp barnkonventionen och barnperspektivet var att jag tar en fråga i taget och svarar, så jag tänkte återkomma till den.

När det gäller barnperspektivet och barnkonventionen vill man naturligtvis i möjligaste mån ha båda föräldrarna där. Det är självklart. Men det finns de som vill skaffa barn, och de barn som kommer till genom till exempel assisterad befruktning är inte barn som lever ett liv där det saknas manliga förebilder.

Jag tycker att er syn är betydligt mer trång, och den är absolut inte för barnens bästa. Man har en känsla av att de barn som ni nu pekar ut inte är välkomna. Det känns oerhört märkligt att ha en sådan diskussion med er, där ni pekar ut vilka barn som är välkomna och vilka som inte är välkomna.

Återigen: När det handlar om surrogatmoderskap eller assisterad befruktning eller barn över huvud taget vill vi naturligtvis att alla barn ska ha det så bra som möjligt. Lagstiftning och regleringar ska gälla alla barn. Därför har vi sagt, återigen, att vi behöver utreda detta med surrogatmoderskap för att vi ska kunna ta ställning och att vi behöver veta betydligt mer än vad vi vet i dag. Man kan gå på känslan – det är okej – och det har KD och Vänsterpartiet verkligen gjort i den här frågan. Men vi vill att man utreder det här så att vi kan diskutera frågan när utredningen kommer och lägger fram förslag.

Anf. 21 MATS GERDAU (M):

Fru talman! Rätten att söka lycka i livet gäller oss alla. Vi vill ha mening i våra liv, och dit hör onekligen barn. Många har en stark längtan efter barn – det är en ganska naturlig drivkraft.

För de flesta av oss är det enkelt att skaffa barn, och sedan börjar det livslånga ansvaret och jobbet. Det är en gåva att få ge liv, att få se liv ta form, växa och utvecklas, att få vara med och forma nya människor. Men ungefär 15 procent av dem som vill ha barn kan inte få det av olika skäl.

Historien är fylld av berättelser om människor som gör uppoffringar för att få sina hett efterlängtrade barn. När Sara inte kunde få barn sade hon åt sin man Abraham att gå till tjänstekvinnan Hagar så skulle hon sedan kunna ta barnet som sitt. Så kunde man kanske lösa det för 3 000 år sedan, om man får tro Bibeln. Motsvarande berättelser om stark barn-

längtan finns hos alla folk och i alla religioner; det är en ganska universell önskan.

Numera löser vi barnlöshet på ett annat sätt, nämligen med medicinsk hjälp. År 1985 fick vi en lag om insemination och 1989 också om befruktning utanför kroppen som reglerar detta. År 2003 blev det tillåtet med äggdonation. Det här har hjälpt tusentals kvinnor och män att få barn. Det finns i dag 15–16 fertilitetskliniker, och trots att väntetiderna är rätt långa på en del håll föds tusentals barn varje år i Sverige som ett resultat av denna hjälp.

Jag hoppas och tror att vi är helt eniga i riksdagen om att det är en bra politik att försöka undanröja ofrivillig barnlöshet. Vi moderater tycker det. Vi gillar barn. Vi tycker att det finns många goda skäl för samhället att stödja dem som vill ta ansvar för framtiden genom att skaffa barn men inte kan det på den vanliga vägen. Det är optimism och framtidstro men framför allt mycket glädje och kärlek. Vi behöver mer av det i vårt samhälle, inte mindre. Tack vare detta är rekordfå personer ofrivilligt barnlösa i Sverige, och det kan vi vara stolta över.

Men det finns fortfarande människor som inte kan få hjälp i Sverige, nämligen ensamstående kvinnor. De kan prövas som adoptivföräldrar, men vill de skaffa egna biologiska barn får de antingen åka utomlands där det är lagligt – men då kan barnen inte spåra sitt biologiska ursprung, eftersom donatorn ofta är anonym – eller försöka hitta en lämplig man någonstans som, med eller mot sin vilja, kan ställa upp och bli pappa. Det kanske inte känns rätt, vare sig mot barnet eller mot mannen.

Vi moderater tycker att dagens förbud för ensamstående kvinnor att få hjälp att bli med barn är otidsenligt och bör tas bort. Vi vet att ensamstående är lika kärleksfulla och har samma omtanke om sina barn som sammanboende föräldrar. De har samma förmåga att ge trygghet. Människors lämplighet som förälder avgörs inte av om de lever i en parrelation eller inte. Skillnaden är möjligen att de inte har en annan vuxen att dela föräldransvaret med.

Men jag tvivlar inte en sekund på att de som väljer att uppfostra barn på egen hand gör det efter mycket noggrant och moget övervägande och med full support från släkt och vänner. Ensamstående föräldrar finns i dag, och de försvinner inte därför att det är förbjudet med insemination.

Jag vill gärna hålla med dem som säger att det aldrig kan vara någon rättighet att få barn. Men bör det å andra sidan vara ett förbud att skaffa barn? Ska staten hindra ansvarsfulla kvinnor från att bli mammor? Nej, vi tycker inte det. Vi tycker att samhället ska styra våra liv mindre än i dag. Vi ska bort från onödiga förbud och pekpinnar på många områden. Vi är olika som personer och vill kunna leva våra liv efter eget tycke och smak och inte dansa efter statens pipa i allt. Vi, som representerar staten, ska respektera människors olika livsval. Vi ska stödja föräldraskap i olika typer av familjer och inte utgå från att alla ser likadana ut.

Som moderat tror jag på människors förmåga att fatta kloka beslut för sig själva och sina anhöriga. Då blir det en naturlig följd att ta bort kravet på att endast gifta eller sammanboende kvinnor kan få assisterad befruktning.

När det gäller den svåra frågan om surrogatmoderskap tycker vi att vi behöver mer underlag innan vi tar ställning i frågan. Vi vill därför ha en helt förutsättningslös och bred utredning där man vänder och vrider på

frågan, på allt som har med etik, juridik och ekonomi att göra, och också belyser vad som händer i andra delar av världen. Det är precis vad vår moderata partistämman sade i höstas, och det är det som riksdagen nu är på väg att ställa sig bakom.

Vi vet också vad vi *inte* vill ha, nämligen handel med kvinnokroppar eller utnyttjande av fattiga kvinnor. Samtidigt vet vi att det i Sverige i dag finns barn som är resultatet av surrogatmoderskap, även om barnen är tillkomna utomlands. Även de barnen måste få en bra uppväxt. De har inte tillräckligt skydd i lagstiftningen i dag. Det vill vi att utredningen ska titta på också.

Med det, fru talman, vill jag yrka bifall till socialutskottets förslag och avslag på alla reservationer.

I detta anförande instämde Olof Lavesson (M).

Anf. 22 EVA OLOFSSON (V) replik:

Fru talman! Vi är överens när det gäller insemination till ensamstående kvinnor, och jag kan instämma i nästan allt som sades. Det kanske fanns något ordval som skulle ha varit lite annorlunda från mig.

Det är surrogatmoderskapet som jag vill fråga Mats Gerdau om. En förutsättningslös utredning innebär att man inte har tagit ställning mot surrogatmoderskap. Det som skiljer oss är att Vänsterpartiet har sagt att vi tycker att surrogatmoderskap innebär ett utnyttjande av kvinnors kroppar. Det är inte samma sak. Mats Gerdau pratar om att underlätta genom insemination, äggdonation och på olika sätt att en kvinna ska vara gravid i nio månader, föda ett barn och sedan lämna bort barnet.

Det finns också tydliga exempel från de länder som har tillåtit icke-kommersiellt surrogatmoderskap att människor därifrån ändå åker och köper barn i Indien, där kvinnor verkligen utnyttjas.

Är inte en öppen utredning ett ställningstagande om att man faktiskt vill gå mot ett tillåtande av surrogatmoderskap? Har Moderaterna som parti tydligt tagit ställning mot kommersiellt surrogatmoderskap? Är det det icke-kommersiella, altruistiska som man kan tänka sig? Är det detta man tänker sig att utredningen ska titta på? Eller vad är det egentligen som detta förutsättningslösa står för?

Anf. 23 MATS GERDAU (M) replik:

Fru talman! Det är roligt att höra Eva Olofsson från Vänsterpartiet berömma Moderaternas politik. Det är inte varje dag det händer i kammaren. Men vi tar åt oss det.

När det gäller surrogatmoderskap tycker jag att mer kunskap aldrig skadar. Vad är Eva Olofsson rädd för? Varför är kunskap farligt? Varför är det farligt att få fram underlag som beskriver juridiken, ekonomin, de etiska förhållandena och moraliska avvägningar som är gräsligt svåra?

Detta händer i vår omvärld. Barn som är tillkomna genom surrogatmoderskap finns i Sverige oavsett om vi vill det eller inte. Det lär finnas ett antal hundra sådana, tror jag.

Vad som sker i Indien kan vi inte påverka med vår svenska lagstiftning. Det finns barn i Sverige som inte har tillräckligt starkt skydd. Vi läste i Expressen för någon eller några veckor sedan om föräldrar som hade tagit hit barn som hade tillkommit på detta sätt som inte hade skydd

i form av tydliga vårdnadshavare, inte hade föräldraförsäkring och annat. Även det ska utredningen titta på.

När Eva Olofsson är emot den utredningen är hon också emot att lösa problemen för dessa barn och familjer.

Jag ser det bara så att vi vill ha mer kunskap, och sedan tar vi ställning.

Om Eva Olofsson redan har allt underlag får hon i och för sig gärna presentera det. Men jag kan inte se att det kan skada att få mer kunskap.

Om Eva Olofsson är väldigt tvärsäker, så avvakta utredningen, så får vi se! Du kanske har alla dina goda argument. Då kan du stå här om tre eller fyra år, när utredningen är klar, och säga: Titta, vad var det vi sade!

Anf. 24 EVA OLOFSSON (V) replik:

Fru talman! Moderaternas politik i största allmänhet är inte något som Vänsterpartiet älskar. Men det finns frågor där vi kan vara överens, och en sådan fråga är rätten till insemination för ensamstående föräldrar. Sedan tror jag inte att ni kommer att köpa vår politik för individuell föräldraförsäkring ni heller – det gjorde ju inte Kristdemokraterna, men det tror jag inte heller att Moderaterna gör.

Man tillsätter en utredning för att man vill något – så är det. En utredning brukar alltid leda åt något håll. Det vore hemskt intressant att se direktiven för utredningen. Ett kunskapsunderlag kan tas fram på många andra sätt än genom att tillsätta en förutsättningslös utredning.

Vi kan konstatera att Statens medicinsk-etiska råd, SMER, håller på med detta kunskapsunderlag och håller på att plocka fram många frågor när det gäller etik och annat. Man hade kunnat vänta tills de var färdiga. De har kommit en bit på väg, har jag hört.

Vi har tagit ställning utifrån en feministisk syn på kvinnors rätt till sina egna kroppar och till reproduktion av barn. Vi kan inte se att vare sig ett icke-kommersiellt surrogatmoderskap eller ett kommersiellt surrogatmoderskap kan leva upp till kvinnors rätt till sina egna kroppar.

Mats Gerdau pratade om Sara, Abraham och tjänstekvinnan Hagar, som fick föda barn till Abraham kanske mest – det är inte säkert att Sara var så förtjust i det. Så ser det ut i världen i dag på många håll. Vi kan väl säga att de indiska kvinnorna – och många andra kvinnor som är fattiga och ställer upp som surrogatmamma av de skälen – är Hagar.

Det finns också en organisation, Feministiskt nej till surrogatmödraskap, som innehåller bland annat S-kvinnor i Jönköpings län, Gröna kvinnor, Ung Vänster, Kvinnliga Läkares Förening, Sveriges Kvinno-lobby, ROKS, Kvinnojourerna och en rad andra organisationer. De har samma utgångspunkt för sitt nej som Vänsterpartiet har.

Anf. 25 MATS GERDAU (M) replik:

Fru talman! Det är sant att Statens medicinsk-etiska råd tittar på frågan. Men det är inte utifrån det mycket breda perspektiv som vi ser framför oss i utredningen. Jag tror inte att de tittar så mycket på juridik och ekonomi och vad som händer i omvärlden utan mer på de medicinsk-etiska aspekterna, vilket ju är deras uppdrag att göra.

Vi vill bredda detta och ha en förutsättningslös översyn. Jag förstår fortfarande inte vad ni i Vänsterpartiet är rädda för. Vad är det som ny kunskap och nytt underlag kan förstöra i Eva Olofssons världsbild?

Vi vill ha kunskap. Sedan fattar vi beslut utifrån de värderingar vi har och som bygger på mänskliga rättigheter, individuell frihet och sådant. För Vänsterpartiet är det tydligen farligt med kunskap. Jag kan inte riktigt förstå det. Det var synd att Eva Olofsson inte tog tillfället i akt att svara på den frågan.

Anf. 26 BARBRO WESTERHOLM (FP):

Fru talman! År 1992 avslög riksdagen ett motionsyrkande med följande lydelse: ”att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av en översyn av inseminationslagen med hänsyn till att insemination av ensamstående och lesbiska kvinnor förekommer”. Det var 20 år sedan. Under den tiden har det fötts väldigt många barn till ensamstående kvinnor. De har kommit till världen på lite olika sätt, bland annat genom insemination i våra grannländer.

Detta handlar om barn som är planerade och efterlängtrade, inte bara av sina mödrar utan också av morföräldrar, mostrar, morbröder och andra i det sociala nätverk som deras mamma har omkring sig. Om de hade fötts i Sverige hade de också haft möjlighet att efterforska sitt biologisk-genetiska ursprung.

Jag är väldigt glad över att vi i dag tillkännager för regeringen att detta nu ska bli lovligt också i Sverige.

Den andra frågan är komplicerad och svår och har många olika frågor i sig. Det är frågor vi inte får blunda för. Vi får inte göra som de där små aporna ni har sett statyetter av: De blundar, håller för öronen, knäpper till munnen och låtsas som om verkligheten inte finns. Den finns. Barnen finns. Kvinnorna finns och föräldrarna finns.

Det är lite olika problem i det här. Det finns olika skäl bakom surrogatmoderskap. Jag vill egentligen kalla det för värdmoderskap, för ”surrogat” är i mina ögon ett negativt laddat ord. Det handlar om par där kvinnan inte har någon livmoder – den kanske är skadad eller hon har inte haft någon sedan födseln – och som har en stark barnönskan. Paret vill ha biologiska barn. Det kanske finns en annan lösning för de paren, nämligen livmodertransplantation. Den första lär äga rum i år någonstans i världen. Men det för också etiska problem med sig.

Sedan har vi de homosexuella paren. De har rätt att adoptera men hittar inga adoptivbarn. I Sverige har det inte ens visat sig möjligt att bli fosterföräldrar om man är ett homosexuellt par och vill ta hand om fosterbarn. När det gäller de barn som nu finns är det krångel med juridik, försäkringar och annat.

När det gäller mödrarna har vi ett problem eftersom de finns utomlands. Det har skrivits en hel del om tvång. Det har likställts med prostitution, vilket jag tycker är förfärligt. Vi vet inte tillräckligt. Vi har inte tillräckligt kunskapsunderlag om situationen för de här kvinnorna.

Det här får ju inte ske under tvång. Det är ekonomi i det hela. Det får inte bli någon handel med barn, känner jag, även om vi inte har diskuterat den frågan. Vårt parti har tagit ställning för en förutsättningslös utredning och därför inte satt ned foten på några punkter.

Det handlar om säkerheten för dessa kvinnor. Graviditet är inte ofarligt. Vad gör man vid ånger? Vad gör man vid fosterskada – kan man behålla barnet? Det här är också en global fråga. Vår lagstiftning når ju

inte in i andra länder. Detta är en fråga som vi också måste få upp i den internationella debatten, i en FN-organisation som WHO.

SMER:s arbete har nämnts här. Precis som Mats Gerdau säger har vi den medicinsk-etiska utgångspunkten. Vad jag kan se är att man måste göra en förutsättningslös utredning där man tar upp alla dessa aspekter – etiska, medicinska, säkerhetsmässiga, ekonomiska, juridiska och globala aspekter. Jag ser SMER:s arbete som underlag för ett direktiv som regeringen sedan kan formulera. Därför är det helt klart att vi står bakom just en utredning där vi inte har satt ned fötterna på någon enda punkt.

Så kommer jag till det sista jag vill säga: Kalla inte de här barnen för surrogatbarn! Jag såg en löpsedel där ordet ”surrogatbarn” stod med stora bokstäver. Tala om att stämpla barn!

Det här handlar om barn. Det är älskade barn – barn som ska få växa upp på precis samma sätt som alla andra barn som vi skapar goda förutsättningar för i Sverige. De är barn, och det är oetiskt och oförsvarligt att kalla dem för något annat. Jag hoppas att medier och andra slutar med det.

I detta anförande instämde Ismail Kamil (FP) och Börje Vestlund (S).

Anf. 27 ANDERS W JONSSON (C):

Fru talman! Det är en glädjens dag för mig och för Centerpartiet i dag. Äntligen ska riksdagen göra ett tydligt ställningstagande att alla barn ska vara välkomna, även de som föds av en ensamstående mamma och som resultatet av en assisterad befruktning.

Det har sedan första halvan av 1900-talet varit en självklarhet att en ensamstående kvinna ska kunna adoptera. Det har också sedan 2005 varit tillåtet för ett lesbiskt par att bli föräldrar genom insemination. Jag och Centerpartiet har sedan många år drivit frågan att det även ska vara tillåtet för en ensamstående kvinna att bli mamma genom insemination.

Vi har drivit den här frågan framför allt ur ett barnperspektiv.

Det finns nämligen redan ett stort antal barn i Sverige som har blivit till genom insemination av en ensamstående mamma. De har kunnat bli till genom att inseminationen har utförts i ett annat land, oftast Danmark eller Finland. De här barnen finns. De är älskade barn – älskade av sina mammor, mormödrar och morfäder. De är älskade av det nätverk som oftast finns runt den ensamstående mamman. De har varit älskade av alla utom av det officiella Sverige, för i juridisk mening har de tillkommit på ett i Sverige olagligt sätt, genom insemination av en ensamstående kvinna. De har varit illegala barn. Med dagens beslut blir det klart att även det officiella Sverige, nu företrätt av Sveriges riksdag, anser att dessa barn är lika älskade som andra. De är inte illegala. De har tillkommit som ett resultat av en kvinnas starka önskan att bli mamma och genom en metod som snart kommer att vara laglig i Sverige.

Fru talman! Enligt FN:s barnkonvention har alla barn rätt att få veta sitt ursprung, att få veta vem mamma och vem pappa är. Alla svenska barn som tillkommer genom insemination har den rätten. Ingen spermadonator får vara anonym. Vid 18 års ålder har barnet rätt att efterforska vem den biologiska pappan är. Så är inte fallet i Danmark. Det leder till att de barn som har tillkommit genom insemination i Danmark sannolikt

aldrig kommer att få vad FN:s barnkonvention slår fast, nämligen rätten att veta sitt ursprung. Bristerna i den svenska lagen leder de facto till brott mot FN:s barnkonvention. Genom dagens riksdagsbeslut blir det tydligt att detta fortsättningsvis inte kommer att vara fallet.

Det hårda motståndet mot att tillåta insemination av ensamstående kvinnor har också bottnat i den egentliga åsikten att barn till ensamstående kvinnor har det svårt. Visst kan det vara så! Mer än hälften av de barn som lever med en ensamstående mamma har det ekonomiskt svårt. Ensamstående mammor lever oftare än andra med små ekonomiska marginaler men har oftast möjligheter att kompensera det genom kärlek.

Den här stora gruppen, som vi ser i dag i Sverige, med ensamstående mammor har mycket lite eller rent av ingenting med den grupp som dagens diskussion rör. De kvinnor som är ensamstående och vill ha barn genom insemination är oftast i övre medelåldern. De har oftast ett gott socialt kontaktnät och oftast välordnade ekonomiska förhållanden. Det finns över huvud taget ingen forskning som visar att de barn som föds av en ensamstående mamma efter en insemination på något vis skulle ha det svårare än alla andra barn.

Dagens debatt handlar också om en annan grupp barn, barn som föds av en surrogatmamma. Det handlar om kvinnor som saknar livmoder eller som exempelvis efter en genomgången cancerbehandling inte själva kan bära fram sitt barn. Men det handlar också om män som lever i parförhållanden och vill ha barn. Det här, fru talman, är också barn som finns mitt ibland oss i dagens Sverige.

Frageställningarna är många. Vissa är mer komplicerade än andra. Men från Centerpartiets sida tycker vi att det är väldigt bra att riksdagen i dag kan ta ställning för en förutsättningslös utredning av den här frågan.

Jag vill därmed yrka bifall till förslaget i utskottets betänkande.
(forts. 13 §)

Ajournering

Kammaren beslutade kl. 13.52 på förslag av förste vice talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 14.00 då frågestunden skulle börja.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 14.00.

*Statsministerns
frågestund*

12 § Statsministerns frågestund

Anf. 28 TALMANNEN:

Jag hälsar statsministern välkommen till dagens frågestund.

Statsministern har ett meddelande att lämna innan vi övergår till frågestunden.

Anf. 29 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M):

Herr talman! Jag vill till riksdagen meddela följande förändring i regeringens sammansättning:

Jag har i dag entledigat statsrådet och chefen för Försvarsdepartementet Sten Tolgfors, och jag har i dag förordnat statsrådet Catharina Elm-säter-Svärd att vara chef för Försvarsdepartementet.

*Statsministerns
frågestund*

Ungdomsarbetslösheten

Anf. 30 MIKAEL DAMBERG (S):

Herr talman! Det är frestande att en dag som denna ställa frågor om regeringens samlade kunskap och ansvar för Saudiskandalen nu när försvarsministern tvingats avgå. Jag kan försäkra statsministern att granskningen av affären kommer att fortgå oavsett vad försvarsministern i den borgerliga regeringen heter.

Svenska folkets största oro och bekymmer kretsar kring frågor som rör deras vardag. Det är frågor om den höga ungdomsarbetslösheten. Jag håller med vice statsministern och näringsministern när de säger att regeringen har misslyckats med ungdomsarbetslösheten. Kritiken är stor också från oberoende experter. Finanspolitiska rådet, Konjunkturinstitutet och Riksrevisionen säger att era insatser har varit dyra och ganska verkningslösa.

Det ni säger till en ung person utan arbete är: Vi tror inte på dig och din förmåga, därför sänker vi kraven. Vi sänker din kompetens, och därför kan vi sänka din lön. Vi ska göra dig så billig som möjligt.

Jag tror inte att det fungerar. Vi har sett att det inte fungerar. Jag är övertygad om motsatsen. Ungdomar i framtiden är smarta och kreativa och vill inget annat än att gå till ett riktigt jobb.

Min fråga till statsministern är: Är du redo att ompröva regeringens misslyckade politik när det gäller ungdomsarbetslösheten?

Anf. 31 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M):

Herr talman! Det är på sin plats att hälsa Mikael Damberg välkommen i hans nya roll.

Jag tycker att det är bra att Mikael Damberg tar upp frågan om ungdomsarbetslösheten. Det är ett problem som Sverige har haft under mycket lång tid och som vi delar med andra länder. Det finns flera grunder för det. Jag tror att det handlar om brister i vårt utbildningssystem. Vi är i färd med att rätta till en hel del av det. Det handlar också om kostnadsbildningen för att anställa unga. Regeringen har vinnlagt sig om att kostnaderna ska kunna sjunka, men inte på ett sätt som leder till lägre lön. Jag tror att det handlar om att Arbetsförmedlingen finns som stöd och om andra insatser som höjer ungdomars självförtroende och skapar bättre vägar in i det moderna arbetslivet.

Det finns en metod som jag inte tror fungerar, nämligen att, som Socialdemokraterna föreslår, lägga 25 miljarder i ökad skatt på produktion med särskild inriktning på att göra det dyrare att anställa unga. Jag tar gärna en debatt med Mikael Damberg och andra socialdemokrater om det.

Anf. 32 MIKAEL DAMBERG (S):

Herr talman! Tack, statsministern för välkommandet.

Jag noterar att statsministern inte svarar på min fråga om han är beredd att ompröva sin politik eftersom den inte har gett resultat. Statsministern talar hellre om annat. Han uppprepar gårdagens politik som redan har visat sig vara verkningslös. Det är lägre krav, kanske lägre lön för vissa eller för alla, och det är lägre kompetens. Är det inte dags att tänka nytt när det gäller jobbpolitiken?

Vi har presenterat en arsenal av åtgärder för att bekämpa ungdomsarbetslösheten och sätta ungdomar i arbete. Se till att uppdatera kompetensen så att arbetslösa ungdomar blir attraktiva för företagen. Dra tillbaka besparingen på gymnasieskolan och bygg ut den kvalificerade yrkesutbildningen. Vi vet att det ger jobb. Öppna möjligheten för ungdomar att få in en fot på arbetsmarknaden. Skapa traineeplatser och utbildningsvikariat så att de får erfarenhet och kan få ett nytt jobb. Viktigast av allt: Bedriv en aktiv näringspolitik så att de nya jobben kan skapas och växa fram.

Nu har regeringen kört på i samma hjulspår i snart sex år. Fortfarande är ungdomsarbetslösheten i Sverige en av de högre i Europa. Är det inte dags att tänka nytt, statsministern, eller har ni slut på idéer?

Anf. 33 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M):

Herr talman! Vi har sett en växande sysselsättning i gruppen unga. Det behöver göras mer. Jag nämnde att vi är i färd med att förändra utbildningssystemet. Det är en förändring som möter de barn som började skolan i höstas och som ännu inte är helt genomförd. Vi har byggt ut resurserna till Arbetsförmedlingen och arbetsmarknadspolitiken just denna vår. Jag har själv suttit med arbetsförmedlare bland annat i Helsingborg som säger att man nu har mer resurser och mer tid för att göra ett kvalitativt bra arbete.

Jag vill göra mer. Jag vill att vi ska ha fungerande lärlingsplatser i Sverige som blir en länk in i arbetslivet. Jag är beredd att pröva ytterligare åtgärder för att sänka kostnaden för att anställa unga.

Om lönen är 18 000 ska man med normal skatt betala 23 000 i månaden för att anställa en ung människa. Med halverad arbetsgivaravgift och med de sänkta arbetsgivaravgifter därutöver som nystartsjobben innebär kan en arbetsgivare i dag komma undan med 10 000 kronor i månaden samtidigt som den unga människan får samma lön. Det mesta av det vill ni ta bort; ni hävdar att det inte har någon effekt. Jag tror inte att det stämmer, och det tror inte svenska folket heller.

(Applåder)

Den svenska vapenexporten

Anf. 34 GUSTAV FRIDOLIN (MP):

Herr talman! Det har sannolikt aldrig funnits ett bättre tillfälle för Moderaterna och Socialdemokraterna – de två partier som har understött svensk vapenexport också till diktaturer – att dra nya slutsatser. Den arabiska våren påminner oss om att ingen diktatur varar för evigt. Den skandal med svenskt stöd till planerandet av en vapenfabrik i SaudiArabien som fortfarande briserar påminner oss om att vapenhandeln hotar

Sveriges viktigaste tillgång i alla internationella sammanhang, inklusive den internationella handeln, nämligen vårt rykte. Ingen enskild vapenaffär, tvivelaktig eller inte, är värd mer än vårt rykte i internationella handelssammanhang.

Riksdagen har därför krävt en nyordning för den svenska vapenexporten. Sverige ska stå sida vid sida med modiga människor som kräver demokrati och mänskliga rättigheter. Vi ska inte beväpna deras förtryckare.

Därför vill jag fråga statsministern när riksdagen kan förvänta sig att på sitt bord få ett lagförslag om en nyordning för den svenska vapenexporten.

Anf. 35 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M):

Herr talman! Det som har sagts är att det ännu en gång ska utredas hur grunderna för svensk vapenexport ska se ut.

Vi tycker att ett land som säger sig vilja hävda sin frihet, i sista hand med vapen i hand, också ska tillerkänna andra den rätten. Vi har byggt en svensk vapenindustri på att vi på det sättet ska kunna försörja vår egen möjlighet att hävda vår frihet. När beställningarna inte blir lika stora behövs för dess överlevnad att man kan handla också med andra inom strikta regler och med tydliga lagar till stöd. Det ger jobb och finansierar välfärd i Sverige.

Ni kommer aldrig att få mig att säga att jobb kan försvinna och att det inte gör något. Det är lätt för andra att säga det. Jag kommer aldrig att säga det. Så länge man följer lagar och regler kommer jag att stå upp och försvara jobb. Metallarbetare får på det här sättet bra lön för utfört arbete. Vi kan ta en diskussion om hur många av de jobben som Miljöpartiet lättvindigt tycker kan försvinna. Vi ska titta på det i den särskilda utredningen.

Jag står upp för de regler som finns och är beredd att ta en diskussion om huruvida vi ska göra smärre justeringar.

Anf. 36 GUSTAV FRIDOLIN (MP):

Herr talman! En av regeringens ledamöter har i dag lämnat in sin avskedsansökan. Det låter på svaret som om statsministern tror att frågan om den svenska vapenhandeln därigenom är avslutad. Jag vet att svenska folket och rikets valda företrädare i denna kammare förväntar sig annat.

Vi har krävt en ny lagstiftning och en ny ordning för den svenska vapenexporten, och jag förväntar mig att ett sådant förslag kommer på riksdagens bord.

Herr talman! Statsministern talar om länder som ska ha rätt att försvara sig själva. Jag vill påminna statsministern om att den skandal som nu briserar handlar om regeringens myndigheters stöd till Saudiarabien att uppföra en vapenfabrik.

Saudiarabien är ett land som använder sin krigsmakt till att slå ned krav på mänskliga rättigheter och demokrati i sitt eget land och som inte heller drar sig för att gå in i grannländerna och kväsa den arabiska våren där.

Ska ett land som Saudiarabien någonsin kunna beväpnas med svenska vapen?

Anf. 37 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M):

Herr talman! Jag hedrar ett avtal som ingicks 2005. Jag tycker att vi ska göra det. Om vi berättar för ett annat land att vi avser att bedriva handel och utbyte med det tycker jag att det ska gälla även över regimskiften.

Jag tror på en värld där vi handlar även med den som har system med vilka vi inte känner nära släktskap av det enkla skälet att jag tror att det öppnar upp vår värld. Men man ska vara särskilt försiktig när det gäller vapen. Jag vill dock bara påpeka att vad som är vapen kan man också diskutera en lång stund. Är Ericssons alla produkter också vapennära och någonting som man snabbt bör stänga ned?

Det finns inget enklare än att i opposition börja stryka länderna, stryka varorna och stryka företagen som ingenting ska få sälja, och jobben bara försvinner. Men det är inget problem för Gustav Fridolin. Han har inget ansvar för det. Det är ingen som kan följa upp huruvida det får den effekten. Men jag kan berätta för er att detta land har blivit rikt på att handla med andra. Det har byggt vårt välstånd, och det har skapat våra jobb. Jag kommer att vara den sista i Sverige som ger efter när det gäller den typen av kritik som Gustav Fridolin nu framförde.

(Applåder)

(TALMANNEN: Gustav Fridolin anmäler till protokollet att han inte har rätt till ytterligare inlägg.)

Ensamkommande flyktingbarn

Anf. 38 JIMMIE ÅKESSON (SD):

Herr talman! Ensamkommande barn och ungdomar som söker asyl i Sverige är återigen ett aktuellt ämne och en omdebatterad fråga. Antalet ensamkommande barn och ungdomar har enligt Migrationsverkets statistik ökat kraftigt från 388 år 2004 till 2 657 år 2011. För i år är prognosen 3 100 och för nästa år 3 300. Denna utveckling innebär att vårt mottagandesystem utsätts för ett hårt tryck. Det talas till och med om en förestående kollaps.

Samtidigt som vi har denna situation i Sverige ser vi motsatt utveckling i våra nordiska grannländer. I Danmark, i Norge och i Finland har denna typ av invandring minskat kraftigt sedan rekordåret 2009.

Detta föranleder förstås frågor om varför vi här i Sverige avviker så kraftigt från våra grannländer. Jag undrar helt enkelt vad statsministern har för syn och uppfattning om detta.

Anf. 39 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M):

Herr talman! Ensamkommande flyktingbarn, vilket ofta är barn i övre tonåren, kommer i stor utsträckning till Sverige från framför allt Afghanistan men även från andra länder. Det är en återspeglning av en trasig värld. Det är en återspeglning av brist på egna förutsättningar att växa upp och möta skolgång och att skapa ett bra liv. De söker sig till en bättre

tillvaro, ofta bort från risk för våld och tortyr och från risk att ofrivilligt dras in i en försvarsmakt och krig som de önskar stå utanför.

Det är lite oklart för mig vad Jimmie Åkesson menar är alternativet.

Sedan är det naturligtvis sant att det innebär en prövning att på kort tid ta emot väldigt många ungdomar. Jag träffade en av dessa ungdomar i Skåne för bara någon vecka sedan. Han var 17 år och kom från Afghanistan och hade ett och ett halvt års utbildning. Det är en tuff väg för honom att komma in i Sverige. Det är en tuff väg att finna ett arbete till honom. Det tycker jag att vi ska vara ärliga att säga. Men jag tror inte på alternativet, att stänga in människor i deras länder och att döma dem till en sämre framtid. Det tycker inte jag är det mänskliga och humana svaret.

Anf. 40 JIMMIE ÅKESSON (SD):

Herr talman! Nu undrade jag varför vi avviker så kraftigt från våra nordiska grannländer som har en väsentligt lägre invandring. Jag menar att det naturligtvis hänger ihop med regelverket och att vårt regelverk är avsevärt mer generöst, eller mer slappt som jag skulle vilja uttrycka det, än vad regelverket är i övriga Norden. Det är knappast en slump att denna kategori av asylsökande till Finland minskade kraftigt. Antalet minskade med över hälften sedan man kraftigt sänkt månadspengen.

En annan avgörande sak är naturligtvis åldersbestämningen, där man i våra nordiska grannländer har mycket noggranna kontroller, medan vi här i Sverige i princip helt saknar regler för hur vi ska bestämma ålder på dem som kommer.

Av dem som 2010 genomgick åldersundersökning i Norge var det nästan hälften som bedömdes vara 18 år eller äldre. Motsvarande siffra i Danmark 2009 var 73 procent, det vill säga nästan tre fjärdedelar.

Jag har hört att migrationsministern har sagt att man vill harmonisera Sveriges regler med reglerna i övriga Norden. Då är min fråga: När kommer denna harmonisering att ske? Vad är det som hindrar regeringen från att agera skyndsamt i det akuta läge som vi befinner oss i?

Anf. 41 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M):

Herr talman! En harmonisering bygger på en politisk vilja från flera parter att närma systemen till varandra. Det finns för övrigt även EU-överenskommelser om detta när det gäller hela asylpolitiken i Europa. Vi agerar för att det ska vara möjligt av det enkla skälet att det också blir ett sätt att säkerställa att själva asylmottagandet sker med större kvalitet och inte med det godtycke som många gånger uppträder gentemot olika individer.

Jag vill också påpeka en annan sak. Vi talar om vägar till integration, och jag nämnde de problem och utmaningar som kan finnas kopplade till en del av de tonåringar som kommer. Men jag vill samtidigt säga att många av dem har ett helt liv framför sig och en stor vilja att komma in i sitt nya samhälle och få ett arbete. Ibland är det kanske enklare att uppmuntra dem att komma in på arbetsmarknaden än en del andra grupper som kommer till Sverige.

Jag såg att sysselsättningen för dem som är utrikes födda nu har passerat över 700 000. Detta är alltså en viktig sysselsättningsbas för att möta framtida utmaningar i ett åldrande Sverige. Det är en del av en ansträngning att få fler in i arbete snarare än att stänga en dörr och få dem att gå någon annanstans.

Den svenska vapenexporten

Anf. 42 JOSEFIN BRINK (V):

Herr talman! Även jag kommer att uppehålla mig vid affären med vapenfabriken i Saudiarabien.

Under Fredrik Reinfeldts tid som statsminister har den svenska vapenexporten till icke-demokratier nästan fyrdubblats. Diktaturen Saudiarabien, som är ökad för systematiska kränkningar av mänskliga rättigheter och för ett extremt kvinnoförtryck, hör till de verkligt stora importörerna. Förra året sålde Sverige vapen för 2,8 miljarder kronor till Saudiarabien, under samma år som Saudiarabien satte in trupper för att slå ned demokratiupproret i Bahrain.

Nu hör vi statsministern upprepa här i dag att denna fråga för regeringen i första hand är en fråga om jobb, sysselsättning och tillväxt i Sverige. Jag undrar: Menar statsministern verkligen att Sveriges tillväxt och välstånd ska bygga på vapenexport och militärt samarbete med diktaturstater som Saudiarabien?

Anf. 43 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M):

Herr talman! Ja, jag menar att svenskt välstånd bygger på handel med andra länder. Ungefär hälften av den svenska ekonomin är kopplad till export.

Då säger kanske någon att det inte är det som Josefin Brink säger. Vi stryker alla som är diktaturer. Den listan kommer att visa sig bli rätt lång och säkert leda till en diskussion om vad som är skillnad mellan demokrati och diktatur. Ska vi helt sluta handla med länder som Kina? Listan kommer att visa sig bli längre än vad man först tänker sig. Vad man till slut har åstadkommit är en nedsläckning av en stor del av de framväxande framtidsmarknader som finns i vår värld. Det är därför som jag säger att vårt vägval är att handla också med den som har med oss icke besläktade system, därför att vi tror att alternativet, slutenhet och isolerings, inte främjar en bra utveckling i dessa länder.

Det finns dock särskild anledning att vara än mer restriktiv när det kommer till vapen, vilket jag menar att den svenska vapenlagstiftningen också präglas av.

Anf. 44 JOSEFIN BRINK (V):

Herr talman! Den 19 maj förra året fattades faktiskt ett beslut här i riksdagen om att man ska se över och förändra reglerna just för vapenexport eftersom vapen inte liknar några andra varor och där det finns ett behov av ett särskilt regelverk. Beslutet innebar att man ska begränsa vapenexporten till diktaturer. Nu uppfattar jag att den senfärdighet och den totala brist på handlingskraft som har följt av detta beslut beror på att

statsministern egentligen inte håller med om detta beslut. Han tycker inte att det går att begränsa Sveriges vapenexport till diktaturer.

Man får här intrycket av att det beror på att regeringen saknar idéer om hur jobb, tillväxt och välstånd ska skapas i Sverige på något annat sätt än genom att bidra till kränkningar av mänskliga rättigheter och övergrepp i diktaturstater.

Är det verkligen statsministerns besked att vi kommer att fortsätta sälja vapen till diktaturer och beväpna dem för att rädda jobb och välstånd i Sverige?

Anf. 45 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M):

Herr talman! Detta är en karikatyr av verkligheten och av vad jag sade. Jag sade att det finns en mycket restriktiv lagstiftning som ska respekteras och följas.

Jag vill påpeka att den typ av MoU som ingicks med Saudiarabien 2005 oftast är en grund för ett samarbete som spänner över flera områden. Deras synsätt är att de har en relation med ett annat land. Nu talar vi om *en* del av den handeln, men den är mycket större och täcker också andra områden.

Det vi ska ha klart för oss är att om vi sänder signalen att den demokrati som finns här i norra Europa tänker befinna sig i kontakt bara med andra demokratier är det ett av de länder i världen som gjort sig allra rikast på handel med andra som då börjar sluta sig och stänga ned.

Tro inte att det kommer utan någon som helst form av följd för sysselsättningen och grunden för vår välfärd! Var ärliga med det! Berätta om jobben som försvinner! Berätta om metallarbetarna som väl inte längre kommer att ha kvar sina jobb! Då får vi en lite bättre balans i debatten.

Jag ska samtidigt stå för att vi naturligtvis seriöst ska gå igenom om vi ska göra några justeringar i vad jag menar redan är en restriktiv svensk vapenlagstiftning.

(Applåder)

Den ekonomiska utvecklingen

Anf. 46 ANNA KINBERG BATRA (M):

Herr talman! I dagarna rapporteras det i medierna om statsministerns första 2 000 dagar som just statsminister. Det görs olika vinklingar på det. Jag tycker att det är väldigt väsentligt att i sammanhanget slå fast att det viktigaste när det gäller jobben är att de blivit ungefär 200 000 fler sedan valet 2006 och att utanförskapet har minskat med ungefär 164 000 personer.

I går rapporterade Konjunkturinstitutet att både hushållens och företagens förtroende för den svenska ekonomin nu stärks – detta samtidigt som många länder i vår omvärld fortfarande brottas med allvarliga problem och obalanser.

Mot den bakgrunden vill jag här i dag ställa frågan om vilka hot statsministern ändå ser finns mot en fortsatt positiv ekonomisk utveckling för Sverige samt naturligtvis vad regeringen då avser att göra för att möta hoten och fortsätta att lägga grunden för en god ekonomisk utveckling.

Anf. 47 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M):

Herr talman! I vår internationella ekonomiska miljö finns en tendens till att en regering tar åt sig all ära av saker som går bra och skyller ifrån sig då det ser lite sämre ut. Jag tror att vi ska vara ärliga och säga att i vår tid är vi oerhört påverkade av vad som sker i vår omvärld.

Jag har berättat om den öppna ekonomin Sverige. 50 procent av vår ekonomi är kopplad till export. Det är klart att vi påverkas av det som sker i vår omvärld.

Våra största handelspartner är Tyskland och Norge, så det är väldigt mycket det nära grannskapet som spelar roll. Men den omedelbara oron är naturligtvis att Europas problem inte är över. Det har tagits några steg i rätt riktning, men det här kommer att påverka oss i form av efterfrågan på våra produkter. Det handlar också om hur det påverkar våra finansiella marknader om deras problem inte är lösta.

Nu är det lite bättre drag i övriga världsekonomin. Det är därför jag varnar för att stänga ned handeln med allt som finns utanför Europa – det är väldigt mycket där som efterfrågan trots allt finns. I slutet av dagen svarar det på våra viktigaste frågor om hur vi ska få fram jobben som finansierar sjukvården, äldreomsorgen och förskolorna. Det är så det hänger ihop.

Kompetenssparande

Anf. 48 ULF NILSSON (FP):

Herr talman! Statsministern har tagit upp diskussionen om att vi ska kunna jobba längre och har till exempel nämnt 75-årsåldern som en lämplig ålder. Folkpartiet välkomnar detta. Främst vill vi utgå från frivillighet och öppenhet för den kompetens som äldre har.

Men ska man jobba längre är det också viktigt att kunna vidareutveckla sig, byta arbete och så vidare. Många som kanske är i 50-årsåldern är tveksamma till att sätta sig i skuld.

En möjlighet, något som vi tidigare föreslagit, är att öppna för ett förmånligt kompetenssparande – att pengar kan avsättas på ungefär samma sätt som när det gäller pensioner. Det gör att man på äldre dar skulle kunna välja att studera och kompetensutveckla sig utan att behöva skuldsätta sig. Skulle man inte använda de här pengarna skulle de kunna gå in i den pension man så småningom får ta ut.

Jag undrar om statsministern är intresserad av att gå vidare med de här diskussionerna.

Anf. 49 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M):

Herr talman! I ett Sverige där vi blir allt äldre vill jag uppmuntra fler, som kan och vill, att arbeta längre. Jag tror att vi måste ändra vår syn på arbetsmarknaden och också vår möjlighet att ställa om kanske från ett val som vi som unga gör till ett val som vi kanske mer gör mitt i livet.

Det handlar om utbildningssystem, och det handlar om omställningsstöd som finns i en stor del av våra kollektivavtal som styr den svenska arbetsmarknaden.

Huruvida särskilda kompetenskonton är rätt svar: Ja, det måste bygga på en analys av vad budgetpåverkan är av detta. En viss fördelningspolitisk analys är säkert också viktig. Det får vi i så fall återkomma till i särskilda budgetförhandlingar.

Frågan ställs från rätt utgångspunkt. Men om det här är det exakt rätta svaret får vi i så fall återkomma till.

Sjukförsäkringen

Anf. 50 ANDERS W JONSSON (C):

Herr talman! Ett av alliansregeringens allra viktigaste reformområden har varit sjukskrivningarna. Det där har varit framgångsrikt. Vi har gått från att vara ett land med världens friskaste befolkning och världens längsta sjukskrivningar till att i dag ha ohälsotal som är jämförbara med andra länders. Vi ser ju nu siffror som visar att antalet sjukskrivningar återigen stiger.

Min fråga till statsministern är om detta är ett tecken på att alliansregeringens reformarbete på området har misslyckats.

Anf. 51 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M):

Herr talman! Det är viktigt att påpeka att totalt sett sjunker nu antalet personer som lever med sjuk- och aktivitetsersättning, vad vi ibland kallar för förtidspension. Antalet var 555 000 personer år 2006 när alliansregeringen tillträdde. Nu är det strax över 400 000, och det är färre som är långvarigt sjukskrivna.

Vi gjorde en sjukförsäkringsreform och sade: För väldigt många kommer vi nu att öka ansträngningarna för att testa om de kan komma tillbaka till arbetslivet – även de som länge varit utanför. Vi sade att det sker i form av en omförsäkring.

Det finns de som sagt: Nej, det är ingen omförsäkring. Alla ska utförsäkras. Men det vi nu ser återspeglas är precis vad vi sade. Det är en stor grupp som återkommer till sjukförsäkringen och som får en ny sjukskrivning, helt enkelt därför att de inte haft arbetsförmåga nog.

Var det då rätt att testa en ansträngning för att hitta möjliga vägar till arbete? Ja, det tycker jag. Arbete ska alltid sättas främst. Men systemen ska också respektera när människor inte har arbetsförmåga. Det är det som återspeglas i siffrorna. Fler får därför återigen sjukskrivning men från en väsentligt lägre nivå än där vi började.

Ungdomsarbetslösheten

Anf. 52 ANDREAS CARLSON (KD):

Herr talman! I morse möttes vi i Värnamo Nyheter, som kanske inte är den största tidningen, av en rubrik som många tidningar har: Arbetslösheten bland ungdomar chockhöjd. Detta oroar mig som är ung och som har kompisar och väljare som är högst medvetna om denna verklighet.

I Gnosjö och i Värnamo har arbetslösheten bland ungdomar ökat med över 300 procent respektive 220 procent under de senaste fem åren. Det

är höga tal. Oavsett hur man mäter och räknar ser vi att ungdomsarbetslösheten är stor. Den är ett stort strukturellt samhällsproblem.

Alliansen har gjort stora reformer. Arbetsgivaravgiften för ungdomar har sänkts, halverats. Med jobbskatteavdragen har skatten sänkts i flera steg. Reformen för att bättre förbereda ungdomar för arbetslivet har gjorts och genomförts. Men vi måste vara ärliga: Vi har inte lyckats fullt ut.

Vilka vidare åtgärder ser statsministern för de här ungdomarna?

Anf. 53 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M):

Herr talman! Som jag nämnde i ett tidigare svar har Sverige, och har väldigt länge haft, en hög ungdomsarbetslöshet. Men den är relativt stabil, så en hänvisning till siffror som 200 och 300 procent måste man rimligen granska lite närmare. Frågan är hur man kommit fram till dem.

Sverige avviker på ett annat sätt från andra länder. Vi har nämligen ungdomar som tenderar att ha en mer kortvarig arbetslöshet jämfört med hur det är i andra länder där man ofta har en mer långvarig arbetslöshet och där risken för utanförskap är större. Men det gör naturligtvis inte att vi inte måste göra större ansträngningar.

Just nu påverkar mycket stora ungdomskullar som lämnar gymnasiet. Det är klart att länkarna in i arbetslivet inte fungerar som det var tänkt. Vi har försökt sänka kostnaderna, men vi måste göra mer när det gäller lärlingsutbildningar och yrkesutbildningar som är relevanta för den efterfrågan som finns på arbetsmarknaden.

Jag har mött flera offentliga verksamheter där man talar om ett förestående stort generationsskifte. Där har vi självfallet en stor möjlighet. Det är på den vi delvis ska bygga våra satsningar för att få in unga. Där har vi mer kvar att göra.

Våldsutsatta kvinnor

Anf. 54 CARINA OHLSSON (S):

Herr talman! Jag vet att statsministern mycket engagerat sig i kampen mot mäns våld mot kvinnor, för vi har mötts i de sammanhangen.

En del av våldet är det ekonomiska våldet – att kvinnor inte har möjlighet att välja sitt eget liv. Tyvärr fortsätter svårigheterna även efter det att kvinnan har lämnat mannen. Till exempel kan det, som kronofogden tar upp, handla om att kvinnor inte kommer åt sina tillgångar eftersom de inte får hjälp och stöd av polis eller socialtjänst med att hämta vare sig räkningar eller andra tillhörigheter.

Det är också så att kvinnor som är utsatta för våld i ännu större utsträckning än kvinnor generellt är både sjukskrivna och arbetslösa. Jag läser upp en mening ur regeringsförklaringen 2006, som statsministern föredrog för oss här: ”Hotade kvinnor ska skyddas och utsatta kvinnors ekonomiska trygghet säkras.”

Jag tror inte att dessa kvinnor har känt av den senare delen, att den ekonomiska tryggheten ska säkras. Jag skulle vilja höra statsministern redogöra lite mer för hur han har jobbat med detta.

Anf. 55 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M):

Herr talman! En av de största ofriheterna vi har kvar i Sverige är kopplad till våld i nära relationer. Det är väldigt ofta mäns våld mot kvinnor, även om det inte alltid bara ser ut så. Jag delar helt uppfattningen att det får en lång rad konsekvenser för kvinnorna, också sådant som handlar om att inte kunna kontrollera sin egen ekonomi eller övriga delar av det många tar för givet när det gäller att kunna leva ett fritt liv.

Vi tror nog att vi tränger tillbaka och lär mer om detta fenomen, men vi har sannerligen inte fått det att försvinna. Möjligen ska man akta sig för att tro att det är möjligt att nå så långt. Vi har förstärkt resurser, och vi försöker tillse att rättsväsendets olika delar blir specialiserade och bättre på att se dessa fenomen, ingripa och använda den lagstiftning vi har samt ha resurser till stöd. Vi försöker också säkerställa att den frivillighet som finns och som är ett varmt och viktigt stöd för många av dessa kvinnor också har säkrade, större och stabilare resurser.

Det är en del av de saker vi har gjort och en del av de saker jag tror är viktiga.

Bostadsbyggandet

Anf. 56 HILLEVI LARSSON (S):

Herr talman! Vi har väldigt många så kallade mambor i vårt land. Det är en växande skara av ungdomar som inte kan flytta hemifrån eftersom de inte får tag i en lägenhet. Det är få unga som har fasta jobb så att de kan ta lån och köpa en bostadsrätt. Då är det hyresrätter som står till buds. Det finns dock alldeles för få hyresrätter, och det byggs alldeles för lite hyresrätter – speciellt med rimliga hyror. Det byggs också alldeles för få studentlägenheter.

Detta är ett hot mot dessa ungdomars framtid. Allting försenas – familjebildning, utbildning och jobb. Det finns dessutom siffror på att en av tolv ungdomar tvingas tacka nej till ett jobb eller en utbildningsplats på grund av att de inte får en lägenhet i den kommunen. Det är alltså ett stort problem.

Regeringen har slopat allt stöd till byggande, och det har fått konsekvensen att det byggs för lite. Min fråga är: Kan regeringen tänka sig att återigen börja satsa på byggande så att ungdomar kan flytta hemifrån?

Anf. 57 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M):

Herr talman! Jag delar uppfattningen att många ungdomar känner igen i sig i denna beskrivning. Det är svårt att få en egen bostad och svårt att etablera sig i vuxenlivet. Det kopplar vi också till att det är svårt att komma in på arbetsmarknaden.

Jag skulle vilja ha bevis för att de subventioner som tidigare i svensk historia har använts i riklig omfattning skulle göra något åt detta. Jag har läst en del av utvärderingarna. De flesta påpekar att det i realiteten inte leder till de effekter man påstår. Det leder väldigt ofta till fördelningspolitiska orättvisor. Det är människor som redan har det rätt gott ställt som får en större andel av dessa subventioner sig till del, och det lämnar fortsatt stora grupper av bostadslösa utanför.

Systemet levererar helt enkelt inte det vi önskar; subventionerna har inte fungerat. Jag känner heller inte till att Socialdemokraterna går till val på eller i sina motioner har kraftigt ökade bostadssubventioner. Jag har åtminstone inte hittat detta. Det brukar ibland finnas med någon liten satsning, men det gör rimligen ingen större skillnad.

Sanningen är att det behöver byggas mer, men vårt problem är att det som byggs också är dyrt. Det nämnde också Hillevi Larsson som en del av problemet. Det måste byggas ännu mer, vi måste minska på regelbördan och vi måste ha tålamod med att den efterfrågan som finns snart motsvaras av ökad produktion.

Sverige och den ekonomiska utvecklingen i Europa

Anf. 58 ELISABETH SVANTESSON (M):

Herr talman! I går rapporterade Konjunkturinstitutet att det finns en viss ljusning i svensk ekonomi. Det är jag den första att tycka är fantastiskt bra. Samtidigt ser jag en väldigt stor oro över Europa. Jag vill inte vara riksdagens dysterkvist, men när jag ser på Grekland och det senaste stödpaketet de fick märker man att många har andats ut. Jag tror dock knappast att det kan bli det sista stödpaketet. Ser vi på Portugal och Spanien finns också en ganska stor oro över skuldnivåer och budgetunderskott.

Min fråga till statsministern är hur han ser på utvecklingen i Europa och hur ekonomierna i södra Europa kan påverka svensk exportindustri, samt hur vi ska kunna stå starka när vi antagligen kommer att ha restriktioner i väldigt många länder i Europa under flera år framöver.

Anf. 59 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M):

Herr talman! Det är påtagligt hur vi får mer positiva signaler också från södra Europa, i en del för att vi har sett regeringsskiftet i bland annat Italien, Spanien och Portugal. Det har införts en mer tydlig reformpolitik.

Det görs också en hel del i Grekland, det är bara det att det är väldigt mycket som är problematiskt i Grekland. Europeiska centralbanken försörjer med ökad likviditet sedan strax före jul i en omfattning som är mycket betydande, och det ger åtminstone kortvarigt känslan av att det nu också finns rikligt med likviditet som grund för investeringar. En del ställer dock frågan huruvida det sedan går att ta sig ur en del av dessa åtaganden. Det blir en kortvarig känsla av pengar till billig ränta, men det är inte alltid det är den i grunden bästa långsiktiga utvecklingen. Det finns alltså anledning att vara lite försiktig.

Vi tror att nyckeln ligger i reformerna, och vi tror att det i en hel del fall återstår prövningar, inte minst i Grekland, av de slag som påvisas. Det påverkar oss eftersom det påverkar förtroendet och de finansiella sektorerna, även om vi är i mindre utsträckning direkt exponerade för handel med södra Europa jämfört med det jag sade tidigare, alltså vårt närområde.

Anf. 60 LARS JOHANSSON (S):

Herr talman! Ekonomisk utveckling behöver inte innebära ökade ekonomiska klyftor, som vi har sett att regeringen har varit väldigt aktiv i att åstadkomma. Jag kan notera att Rädde Barnen för en tid sedan presenterade en rapport som visar att barnfattigdomen ökar och är större än någonsin i Sverige.

En av de åtgärder regeringen har vidtagit för att försöka bekämpa arbetslösheten är något som kallas fas 3. Många har hamnat i denna situation efter långvarig arbetslöshet. Det är ungefär 30 000 i Sverige. Jag har själv besökt ett antal inrättningar för fas 3-deltagare där de beklagar sig oerhört mycket över att man har hamnat i denna passiva arbetsmarknadspolitiska åtgärd.

Det är nämligen ingen arbetsmarknadspolitisk åtgärd; det är en passivitet. Man vågar inte ens berätta för kommande arbetsgivare när man söker jobb att man är i fas 3, för arbetsgivare på arbetsmarknaden vet att det inte sker någon utveckling. Det sker ingen arbetsmarknadsutbildning, och det sker ingen kompetensutveckling.

När tänker regeringen ompröva denna politik till en aktiv arbetsmarknadspolitik?

Anf. 61 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M):

Herr talman! Det kanske blev lite fel i ingången där. Det är så att Rädde Barnen har visat på kraftigt minskad barnfattigdom i Sverige. Däremot har den ökat de senaste två åren. Mätåret man landar i år 2009, då svensk bnp minskade med över 5 procent. Därefter har regeringen satt in riktade åtgärder i form av en barndel i bostadsbidraget och ett höjt flerbarnstillägg, för att komma åt detta.

Inkomstklyftorna i Sverige växer delvis, så som vi också ser i andra delar av världen. De växte med särskilt hög hastighet under de sista åren Göran Persson hade makten. Vi ser dock samtidigt att Sverige förblir med de minsta inkomstklyftorna i den utvecklade världen. Det är viktigt att använda sådana här saker rätt.

Jag förälskar mig inte i någon form av arbetsmarknadspolitisk åtgärd, vad den än kallas, men jag försvarar att det finns aktiveringsåtgärder för människor som långvarigt har varit utanför arbetsmarknaden, och jag vet vad det socialdemokratiska alternativet är. Vi har levt med det. Det är förtidspensioneringar – ut ur arbetskraften, in i osynliggörande. Den tiden är förhoppningsvis för alltid förbi.
(Applåder)

Skyddet av Vättern

Anf. 62 KEW NORDQVIST (MP):

Herr talman! Vättern hyser såväl natur- och miljömässiga som samhällsviktiga värden och är därför skyddad av fyra riksintressen enligt miljöbalken. Det är friluftsliv, fiske och natur- och kulturmiljö. Dessutom är Vättern ett Natura 2000-område, en del av EU:s nätverk för skyd-

dade områden. Vättern är också dricksvattentäkt för cirka en kvarts miljon människor.

Ändå är Vättern hotad. Försvarsmakten vill utöka sin verksamhet i och runt Vättern med bland annat bombningar i sjön. Förutom buller och flygfotogenspill finns risk att olika metaller, bland annat bly, kommer ut i vattnet. Prospektering av sällsynta jordartsmetaller utanför Gränna, där risk kan finnas för att lakvatten innehåller olika metaller som kan läcka till Vättern, är ett annat orosmoln.

Jag undrar: Vad anser regeringen bör göras för att stärka skyddet av Vättern, och delar statsministern den oro många känner över Vätterns situation?

Anf. 63 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M):

Herr talman! Jag är inte exakt insatt i de olika hot som nämns när det gäller Vättern. Jag förutsätter att de lagar och regler som finns följs och att myndigheter agerar ansvarsfullt samt betänker miljöaspekterna av olika beslut de fattar. Det är vad jag kan säga. Sedan finns det säkert anledning att i sak återkomma till just de specifika saker som Kew Nordqvist nämner.

Den kristna minoriteten i Syrien

Anf. 64 EDIP NOYAN (M):

Herr talman! Sverige är ett land som har gjort sig känt för att vara ett land med en väl fungerande demokrati och där vi respekterar mänskliga rättigheter. Vi har också gjort oss kända för att vara skickliga på diplomati och engagerade i att förbättra levnadsförhållandena i länder där mänskliga rättigheter inte respekteras.

I Syrien sker nu ett våldsamt angrepp på den egna befolkningen för att kväva dess strävan efter demokrati. Men där, liksom i många andra länder där den arabiska våren har dragit fram, finns en kristen minoritet som riskerar att fara mycket illa.

I Syrien är 10 procent av befolkningen kristna. Mot bakgrund av vad som hände vid kupperna i Egypten kan vi befara att samma grymheter kommer att möta Syriens kristna.

Mot bakgrund av detta: Hur kommer statsministern att arbeta för den kristna syriska minoritetens rättigheter?

Anf. 65 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M):

Herr talman! Det gör sig påmint att i stater som faller sönder eller där man tappar kontroll kommer olika former av konflikter i dagen. En av dem är på religiös grund. Ofta öppnar detta för förföljelse av minoriteter och människor som är avvikande på olika sätt. Sättet att motverka detta är naturligtvis att återfå en stabilitet och ordning i Syrien som respekterar mänskliga rättigheter och som ansluter sig till den del av arabiska våren som handlar om att bejaka viljan till reformer, att anträda vägen mot demokrati.

Kofi Annan har nu tagit på sig ett medlingsuppdrag. Bland annat i kontakt med Ryssland och Kina, som ju är avgörande här för att samla ett starkare världssamfund, hoppas vi kunna få en bättre ordning till stånd

och framför allt få slut på våldsanvändningen. Det måste vara det generella svaret. Det kopplar naturligen också till kristna grupper. Det känner vi igen från andra delar av Mellanöstern som känner sig särskilt hotade och utsatta.

Detta är den väg som Sverige väljer för att försöka få en bättre ordning.

Produktionen av välfärdstjänster

Anf. 66 GUNNAR HEDBERG (M):

Herr talman! Regeringen har gjort väldigt mycket för att stärka enskilda människors valfrihet och för att fler ska få vara med och producera välfärdstjänster.

Mycket i den offentliga debatten handlar om hur resurserna ska räcka till när vi får en allt äldre befolkning. Ett sätt som då prövas i många kommuner och runt om i samhället i övrigt är att låta fler vara med och producera just välfärdstjänsterna.

Min fråga är därför: Hur kan regeringen ännu mer understödja och underlätta att den som bäst kan producera en välfärdstjänst också kan komma i fråga för att få göra det?

Anf. 67 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M):

Herr talman! Det viktigaste för oss är att det finns en skattefinansierad välfärd som är tillgänglig för alla, som utjämnar livschanser och som möjliggör för oss att leva bra liv.

För mig är det underordnat vem som i varje läge utför de olika tjänster som vi behöver. Men jag tror att det kan bli bättre kvalitet och en större tillfredsställelse hos medborgarna om man känner att man får göra flera av egna val.

Därför tror jag väldigt mycket på den typ av valfrihetssystem som introducerats i olika delar av landet där man utan att det avgiftsbeläggs och utan att det påverkas av plånboken får möjlighet att välja skola, barnomsorg och äldreomsorg. Det är en viktig faktor, men det är inte den enda. Det måste också, som allt som handlar om skattepengar, följas upp att det sker med kvalitet och med långsiktighet, och vi har en del frågor kring detta. Men vår uppmuntran av den här typen av valfrihetssystem, som ju växer fram i delar av den skattefinansierade välfärden, är ett sätt att möta det som frågeställaren frågar efter.

Socialförsäkringarna och jobben

Anf. 68 EVA-LENA JANSSON (S):

Herr talman! Regeringen har försämrat arbetslöshetsförsäkringen och också sjukförsäkringen. Och i dag fick vi uppgifter om att andelen sjuka har ökat. Långtidsarbetslösheten har ökat både bland unga och bland äldre.

Regeringen verkar tro att det finns ett samband mellan ökad fattigdom och fler jobb. Nu när så inte är fallet verkar regeringen ändå hänga kvar vid den villfarelsen.

Frågan till statsministern är: Vilka uträkningar har statsministern på att ökad fattigdom leder till fler jobb?

Anf. 69 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M):

Herr talman! Långtidsarbetslösheten bland unga är avvikande låg i Sverige, och vi ska vara väldigt tacksamma för att det ser ut så. Andra länder har en mycket tydligare utslagning just av unga människor.

Det gör inte att vi ska slå oss till ro. Vi har snarare ett problem med en mer kortvarig arbetslöshet hos grupper av unga. Vägen till arbete är naturligtvis också vägen till att fler får en förstärkt ekonomi. Det går inte att lösa något samhällsproblem, menar jag, med mindre än att man har en tydlig arbetslinje. Då blir svaret att försöka hitta det regeringsalternativ eller det parti som är bäst på att svara på frågan hur jobben ska kunna bli fler.

Vi använder varje budgetförhandling och varje möjlighet vi har att förstärka resurserna till det som vi menar är jobbskapande. Det gjorde vi i den budget som nu gäller sedan årsskiftet, och det kommer vi att göra i kommande förhandlingar.

Situationen för religiösa minoriteter

Anf. 70 HANS WALLMARK (M):

Herr talman! Jag har tidigare frågat statsministern om judiska gruppers känsla av oro i Sverige. Jag skulle vilja återvända till Skåne och till Malmö där just den judiska konektiviteten känner oro. Det har också funnits, av olika skäl, fräcka spekulationer om att den judiska gruppen i Malmö skulle ha varit utsatt för infiltration och en del annat.

Därför är min fråga till statsministern: Hur kan vi som förtroendevalda på olika positioner – nationellt, regionalt och lokalt – arbeta för att judiska grupper inte ska känna sig rädda för att bära kippan, för att gå till synagogan, för att uttrycka sin stolthet över sitt judiska arv? Och hur gör vi det möjligt som förtroendevalda att skapa ett klimat i Sverige där olika religiösa grupper, alldeles oavsett om man är jude, muslim, kristen eller icke-troende, känner att man lever i ett samhälle med sammanhållning och respekt för varandra?

Anf. 71 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M):

Herr talman! Jag tycker att vi i Sverige har gjort två kloka vägval. Det ena är att vi har sagt att vi ska hålla isär politik och religion. Det gör man inte överallt. Det andra vi har sagt är att i vårt land ska världsreligioner med ibland lite skilda synsätt få leva sida vid sida med varandra. Det klarar inte heller alla. Men det ställer ett väldigt krav på ett sådant samhälle för att få detta att fungera. Det måste bygga på en ömsesidig respekt, nyfikenhet och en vilja att acceptera att det finns en annan person som inte ser ut och gör precis som jag men att det är okej. Det är också ett sätt att visa en respekt för varandra. Det är naturligtvis vägen till att möta det problem som Hans Wallmark nämner.

Det finns få exempel i världen på att det här verkligen fungerar. En av de vanligaste grunderna för konflikter är just att på religiös grund peka

finger åt varandra och skapa en känsla av misstro och distans mellan människor.

Vi kan bara möta detta med respekt, och det berör var och en av oss. Visa själva den respekt inför andra som ni tycker att de ska visa mot er! Det är en väldigt viktig grund att bygga detta på.
(Applåder)

Anf. 72 TALMANNEN:

Därmed tackar vi statsministern och deltagande frågeställare.

Prot. 2011/12:91
29 mars

Statsministerns
frågestund

13 § (forts. från 11 §) Assisterad befruktning (forts. SoU26)

Assisterad befruktning

Anf. 73 ROLAND UTBULT (KD):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 2.

Vi har ett grundkoncept i vårt samhälle. Det har vi i generation efter generation byggt upp det här samhället kring. Det handlar om att ha en mor och en far. Det handlar om att förstå sitt ursprung, om identitet, om integritet.

Min far dog när jag var relativt ung. Men jag kan lova att jag under hela mitt liv har kunnat relatera till honom, dels i uppväxten, dels senare i livet. Han fanns alltid där – inte fysiskt närvarande eftersom han mest var ute på det stora havet i väster, men han fanns, och finns, som en viktig del av mig.

Det finns många ensamstående mödrar. Dessa kvinnor gör storverk med sina barn. Men jag tror att det är viktigt, ja, faktiskt avgörande att barnet också har en pappa att relatera till, oavsett om han finns nära familjen eller inte på grund av skilsmässa eller att han inte längre är i livet – så som det blev för mig när min far plötsligt drabbades av sjukdom och avled. Pappa är alltid pappa.

Pappor är viktiga för barn. Vi behöver fler närvarande pappor i barns liv, inte färre. Vår lagstiftning bygger på att pappor har ansvar för sina barn, och vi kristdemokrater vill inte minska pappans roll eller ansvar.

Jag ser det ur barnets perspektiv. Det handlar om barnets behov och barnets bästa. Barn som ska födas saknar egen röst. Vi kristdemokrater fortsätter att värna barns rätt till båda sina föräldrar, och vi vill därför inte öppna för att ensamstående kvinnor ska få genomföra assisterad befruktning. Kort sagt, barn behöver två föräldrar att relatera till.

Vi är ju det parti i Sveriges riksdag som mer än andra hävdar att familjen är en sammanhållande länk i vårt samhälle. Det finns de som menar att familjen är en gammalmodig och uråldrig institution som inte har någon egentlig roll att spela längre. Om man söker efter den åsikten finns det ett antal politiska partier som jag kan rekommendera. Därför blir Kristdemokraternas röst så oerhört viktig.

Herr talman! Den andra stora frågan i det här betänkandet gäller surrogatmoderskap. Här har samtliga partier utom Vänsterpartiet och Kristdemokraterna slagit in på en väg som jag menar är tveksam. Att frågan utreds är ett steg på vägen mot ett införande också av detta, och det är mycket tveksamt ur en rad etiska aspekter.

En kvinna ska alltså bära andra personers barn. Hon är bärare av andras börda under nio månader men får inte skörda frukten av det, såvida hon inte får ekonomisk ersättning. Och här, mina vänner, ligger en uppenbar fara för att många av dessa kvinnor blir exploaterade, speciellt de som lever under fattiga förhållanden i till exempel Indien och Polen.

Hur ska barnet förstå sitt ursprung i en sådan här situation och få svar på de ständiga frågorna: Vem är jag? Var kommer jag ifrån?

Men, säger någon, om tre vuxna personer kommer överens om att låta en kvinna vara surrogatmamma, vad har staten med det att göra? Det borde väl vara upp till dem.

Staten ska garantera barnets rättigheter. Barnet har annars ingen talan. Vi talar ju ofta i riksdagen om barns rättigheter och barnets bästa. Barnperspektivet kommer vi kristdemokrater aldrig att överge.

Det är intressant att notera att när det vid sidan om barns rättigheter också handlar om vuxnas rättigheter tar övriga partier, utom Vänsterpartiet i det här fallet, genast lättare på problemen.

Herr talman! Anders Andersson tog tidigare i debatten upp de argument som den socialdemokratiska regeringen anförde för tio år sedan när de ansåg att surrogatmoderskap inte är etiskt försvarbart. Nu har Socialdemokraterna ändrat sig. Men vad säger de socialdemokratiska väljarna ute i vårt land om det här?

Vad säger övriga partiers medlemmar och väljare om den väg ni slagit in på? Har ni lyssnat på dem som gett er förtroendet att fatta viktiga beslut i Sveriges riksdag? För det är väl inte så att det är beslut fattade ovanför huvudet på svenska folket?

I detta anförande instämde Anders Andersson och Annika Eclund (båda KD).

Anf. 74 AGNETA LUTTROPP (MP) replik:

Herr talman! Ibland blir jag lite trött på KD:s resonemang om barnperspektivet som klingar lite falskt för mig. Ni är ett av de partier som inte vill ha in barnkonventionen, och ni är med i en regering som skickar tillbaka barn som saknar inte bara pappa utan föräldrar över huvud taget. Var är barnperspektivet då?

Ni har ju gått med på att man ska kunna adoptera som ensamstående. Vad är det för skillnad på att vara adoptivmamma och att ha blivit mamma genom assisterad insemination?

Roland Utbult tar upp att barn har rätt till sin egen historia. Ett av skälen till att vi vill att inseminationen sker i Sverige är att här finns den rätten, men den saknas om insemination sker utanför Sverige. Det här borde ni tycka är bra.

Det är inte så vanligt att KD ligger några år före i tiden, men nu gör ni det. Det kommer att ta år innan utredningen om surrogatmoderskap är klar. Inget är bestämt, men ni pratar som om vi skulle få surrogatmammor nästa vecka. Så är det inte. Låt oss hålla oss till det läge som är i dag. Hur det blir framöver har vi ingen aning om.

Anf. 75 ROLAND UTBULT (KD) replik:

Herr talman! Jag tackar Agneta Luttropp. När det gäller barnkonventionen har vi klart deklarerat att vi vill få den inkorporerad i svensk lag. Jag vet inte varifrån du fått att vi skulle vara emot barnkonventionen, för såväl vår barn- och äldreminister Maria Larsson som Anders Andersson och jag med flera har deklarerat att det är en verkligt viktig sak för oss. Vi kommer att arbeta mycket framöver för att det ska ske.

Jag vet inte vad du menar med att vi skickar tillbaka barn. Vart skickar vi dem? Jag förstod inte riktigt, Agneta Luttropp.

Vid en adoption finns inga föräldrar, och då har vi ansett att det är bättre för barnet med en ensamstående förälder än ingen förälder alls. Man kan säga att det finns en inbyggd konflikt här, men så ser vi på det. Det hindrar inte att vi anser att pappans roll och plats i en familjesituation är viktig. Vi måste dock se till den verklighet som finns.

När det gäller surrogatmoderskap har jag i dag hört representanter från dem som vill ha utredningen tala om ett tillkännagivande till regeringen om att detta ska bli tillåtet också i Sverige, men jag har också hört socialdemokrater tvivla starkt på det. Ni är tydligen ganska oeniga inom oppositionen.

Anf. 76 AGNETA LUTTROPP (MP) replik:

Herr talman! Vad gäller barnkonventionen handlar det om det ställningstagande som regeringen har, och Kristdemokraterna ingår i regeringen.

När jag sade att ni skickar tillbaka barn avsåg jag de ensamstående flyktingbarn under 18 år som skickas tillbaka till länder där det varken finns mamma eller pappa.

Roland Utbult menar att det vid adoption inte finns några föräldrar. Det finns i och för sig biologiska föräldrar, men de har valt att lämna bort barnet.

När det gäller surrogatmoderskap vill jag bara framhålla det jag sade förra gången, nämligen att i alla fall för Miljöpartiets räkning gäller beslutet vi har tagit: en utredning och ingenting mer. Punkt slut.

Anf. 77 ROLAND UTBULT (KD) replik:

Herr talman! Jag måste säga att detta ger mig ett visst hopp. Jag har hört att socialdemokrater och miljöpartister nu börjar tvivla på att det här med surrogatmoderskap ska gå igenom. Det känns bra, därför att vi tycker att det är ett väldigt dåligt förslag.

Du säger också att vi ingår i en regering som inte har inkorporerat barnkonventionen. Det är ju riktigt, men vi har naturligtvis rätt som parti att slåss för att den ska inkorporeras, och det kommer vi att fortsätta göra. Sedan är vi som du säger del av en regering, och var och en får svara för sig när det gäller den frågan.

När det gäller de ensamkommande flyktingbarnen är det samma sak. Jag kan bara svara för oss kristdemokrater, och vi är ett humant parti. Vi har medkänsla och empati för människor. Det betyder att vi också i regeringssammanhang naturligtvis anför våra särskilda skäl som vi har utifrån vår värdegrund och som bygger väldigt mycket på människors rätt att leva ett värdigt liv.

Jag gläder mig som sagt över att det finns en ljusning när det gäller surrogatmoderskapet – att tvivlen börjar komma, även om några andra har sagt att det här skulle innebära att det så småningom blir tillåtet.

Låt mig säga till sist att staten genom lagstiftning ska värna barns rätt till en pappa. Det är den grunden vi har i Sverige. Pappor är viktiga för barn. Jag vill säga det en gång till. Tycker man något annat finns det partier som jag kan rekommendera, men vi tror att pappan är viktig. Vi menar att det som har fört vårt samhälle framåt i generationer också bör fortsätta att göra det.

Anf. 78 EVA OLOFSSON (V) replik:

Herr talman! En familj som duger för KD är mamma-pappa-barn, det är tydligt när man hör Roland Utbult.

Vad händer om det är mamma-mamma-barn eller pappa-pappa-barn? Två vuxna som älskar varandra och som har barn, duger inte det alls? Det är en sådan fråga som är relevant att ställa till Kristdemokraterna. Jag tycker också att det är mycket relevant att ifrågasätta att på det här sättet klassa ned alla andra familjekonstellationer. Ensamstående föräldrar som älskar sina barn och som jobbar och sliter och kvinnor som har valt att få barn genom insemination eller på annat sätt och som har ett jobb har tänkt igenom beslutet, har ett nätverk och släktingar omkring sig som ställer upp och tillsammans ger barnet en väldigt bra och trygg uppväxt – det duger tydligen inte.

För Vänsterpartiet kan familjen se ut på väldigt olika sätt. Det betyder inte att den inte är viktig. De närmaste människorna kring ett barn, de närmaste vuxna som ger kärlek och trygghet, är jätteviktiga. Men det kan se ut på många olika sätt.

Den här bilden av att det perfekta är mannen, kvinnan och barnet tycker jag snarare skapar en sorts stigmatisering av alla andra familjekonstellationer som finns. Det tror jag inte gynnar barnen, och det gynnar inte de andra familjekonstellationerna heller.

Vad vi behöver är ett samhälle som faktiskt har barnperspektivet i fokus oavsett vilken familj barnen lever i. Det har inte KD, utan man talar om vad som gäller, är bra och är normen, och det ska alla andra rätta sig efter, annars vill de inte ha en bra uppväxt för barnen.

Jag förstår inte det här, Roland Utbult! Mamma-mamma-barn eller pappa-pappa-barn – kan inte det duga lika bra?

Anf. 79 ROLAND UTBULT (KD) replik:

Herr talman! Jag kan inte förstå detta. Om jag säger att det är en bra konstellation med mamma-pappa-barn, vad hindrar det att jag respekterar andra former av konstellationer? Jag lyfter fram pappans roll och säger att han är viktig. Vi vill inte minska pappans roll, men det vill tydligen Eva Olofsson göra. I allt annat när det gäller jämlikhet och så vidare lyfter du fram fädernas roll, men här är det bara en förälder som det handlar om.

Det finns inget motsatsförhållande i att jag anser att en familj är en viktig grundkonstitution i vårt samhälle och att det finns andra konstellationer. Jag vet att familjer ser olika ut. Jag har många vänner som lever i andra situationer än jag själv som faktiskt har en familj som består av mamma, pappa, barn och även barnbarn.

Jag vill säga också att när det gäller pappa-pappa-barn är det inte min livsstil, men det ger mig inte rätt att döma andra människor. Jag vet vad det handlar om när man väljer att leva i pappa-pappa-barn-konstellationen, eller som du gav exempel på, till och med fyra föräldrar, om jag förstod det rätt. Man har valt det. Jag dömer absolut ingen. Jag har inte rätt att göra det. Jag tror säkert att man lever i varma, goda förhållanden, absolut! Men det hindrar inte att jag lyfter fram pappans roll, och det vill jag fortsätta att göra.

Ensamstående gör storverk, och det sade jag. Men jag menar att barns behov av föräldrar är starkare än vuxnas längtan efter och rättighet till barn.

Anf. 80 EVA OLOFSSON (V) replik:

Herr talman! Självklart har barn behov av föräldrar. Men nu var du inne på begreppet familj, och då satte du likhetstecken mellan det och det som är mamma-pappa-barn. Du måste vidga ditt familjebegrepp! Det handlar inte om din eller min livsstil, utan det handlar om vilket samhälle vi bygger upp, vilken lagstiftning vi har, vilket stöd vi ger och vilka möjligheter vi ger till människor som gör olika livsval och på alla sätt försöker ge sina barn en bra uppväxt. Det ska kunna fungera oavsett vad man väljer för familjekonstellation, och det ser jag inte att KD bejakar alls.

Vill man ha närvarande pappor, som jag sade tidigare i dag, vore ju en delad föräldraförsäkring jättebra. Vi vet av erfarenhet att pappor som har tagit del av sina barns småbarnstid och varit nära dem inte blir sådana pappor som försvinner vid en skilsmässa eller jobbar hela tiden och inte har tid med sina barn. Det är de som kommer att fortsätta att spela en stor roll och ha kontakt med sina barn oavsett om det blir skilsmässor eller inte.

Sedan är det inte så att man är ensamstående jämt för att man fått barn som ensamstående via insemination, eller att man alltid är en familj för att man varit det när man fick barnet. Det är en väldigt statisk bild. Vi vet ju att väldigt många förhållanden spricker. Vi vet att ensamstående kvinnor som har fått barn genom insemination kanske träffar någon att leva med. Den här bilden är alltså oerhört statisk, och jag tycker att KD verkligen borde fundera på vilka signaler man sänder ut när man bygger upp en idealbild som består av *en* familjekonstellation.

Vad vi vill göra är att stötta människor så att de kan ge barnen en trygg uppväxt. Vi vill att föräldrar ska kunna jobba och fungera med barnen samtidigt. Vi vill ha barnomsorg med mindre barngrupper och se till att inga ensamstående föräldrar behöver vara fattiga i den utsträckning som de är i dag. I stället vill vi ha ett samhälle som bejakar olika familjekonstellationer och som skapar trygghet för och kärlek till barnen.

Anf. 81 ROLAND UTBULT (KD) replik:

Herr talman! Jag utgår lite grann från min egen livsstil och från mina värderingar när jag lägger fram mina tankar här. Det är klart.

Du kan tänka dig fyra föräldrar, om jag förstod dig rätt, och du kan tänka dig många olika konstellationer. Det får stå för dig, och de finns säkert fler som delar de tankarna.

Jag menar fortfarande att det inte finns någon motsättning. Om jag lyfter fram familjen, såsom vi levt i generationer, som en bra modell betyder det inte att jag inte förstår att det finns andra sätt att leva på, och jag respekterar det.

Jag är fullt medveten om att det i vårt samhälle finns mängder med familjer som är splittrade på grund av skilsmässa och annat. Många ensamstående kvinnor kämpar hårt. Det vet jag. Jag delar uppfattningen att det är viktigt att de får en ekonomi som fungerar. Vi arbetar för det.

En signal som jag vill skicka ut i dag gäller pappans roll. Vi har talat om att pappans roll är viktig. Nu har vi hört att Eva Olofsson kanske inte tycker samma som jag. Vi har lite olika värderingar. För mig är det viktigt att ett barn har rätt att veta vem som är dess far. Därmed kan barnet också relatera till fadern under hela sitt liv, inte bara när det blir 18 år utan när det är 1, 10, 15, 20 år och så vidare.

Anf. 82 MARTIN ANDREASSON (FP):

Herr talman! Om någon som är helt okunnig om vårt lands lagar och traditioner av en ren händelse befann sig i kammaren för att lyssna på denna debatt skulle den personen först och främst gripas av respekt för talarnas stora engagemang för barns situation men därefter förvånas över de grundsatser på vilka stora delar av diskussionen vilar.

Det talas om att ”tillåta”, om att ”införa”, om att ”ge rätt till”. Mer sällan nämns vad det egentligen handlar om, att ta bort ett förbud. Det är två vitt skilda perspektiv, och de leder tankarna åt vitt skilda håll. I det ena fallet handlar det om att staten har makten i sin hand, och att staten i sin välvilja kan ge den enskilde lov till något. I det andra fallet ligger beslutet hos den enskilde, och staten använder sin myndighet bara när det finns överväldigande starka skäl att gå in och göra det.

Valet mellan dessa två synsätt blir särskilt viktigt när det handlar om livets slut och livets början. Att staten pekar på en människa och säger att ”detta liv borde inte få bli till” är i grunden en oerhörd maktutövning som riktas mot den enskilde i tillvarons kanske viktigaste ögonblick. Låt oss aldrig glömma detta när vi diskuterar och lagstiftar om hur och i vilka livssituationer en kvinna borde tillåtas bära ett barn.

Denna församlings makt att påverka det allra mest privata i människors tillvaro ska inte underskattas. Låt oss använda den makten med eftertanke. Vi kan använda den för att bygga murar, stänga igen, låsa ute. Men vi kan också använda den för att öppna, släppa in och bygga till så att fler får plats.

Sakta men säkert har vi byggt om och byggt till så att barn födda utanför äktenskapet fått fullt rättsligt erkännande, att adoptivbarns ställning stärkts, att alla par kan få tillgång till assisterad befruktning och möjlighet att prövas som adoptivföräldrar och att alla barn kan få möjlighet till rättsliga band till sin styvförälder, oavsett om styvföräldern är av det ena eller det andra könet.

I dag kan vi fatta principbeslut om att slopa förbudet för ensamstående att få tillgång till assisterad befruktning och göra en förutsättningslös utredning om surrogatmoderskap, en utredning där vi ska väga in både positiva och negativa erfarenheter från andra länder. Låt oss glädjas över möjligheten att vi kan fatta det beslutet, och låt oss vara ödmjuka

inför om denna församlings makt ska användas till att motverka eller erkänna familjens och föräldraskapets mångfald.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag i betänkandet.

I detta anförande instämde Maria Lundqvist-Brömster och Barbro Westerholm (båda FP).

Anf. 83 BÖRJE VESTLUND (S):

Herr talman! Det är inte ofta man får gå upp i denna talarstol och glädjas åt att två motioner som man väckt i princip är bifallna. Det är jag väldigt glad över, speciellt som det är motioner som jag väckt varje år sedan jag kom in i riksdagen.

Jag ska inte orda så mycket om ensamstående kvinnors rätt till insemination. Mycket klokt har redan sagts, inte minst av Eva Olofsson, Mats Gerdau och Christin Hagberg. Jag nöjer mig med det som sagts tidigare.

Jag tänkte i stället berätta om mina kompisar Robert och Fredrik. Robert och Fredrik ingick registrerat partnerskap, som det hette på den tiden – det var ganska tidigt – och de blev ett av de första paren i Sverige som godkändes som adoptivföräldrar. Men då uppstod problemet att ingen ville adoptera barn till ett samkönat par. Där stod vi. Vi höll på i många år. Vi har bland annat haft interpellationer i riksdagen med utgångspunkt från detta par, och frågan har diskuterats fram och tillbaka. Till slut såg de sig tvingade att ha en värdmoder.

Var det bra? Nej, jag tycker att det finns många saker man kan ifrågasätta, och jag hade tänkt bygga hela mitt anförande på det. Det gjorde dock Barbro Westerholm bättre än vad jag skulle ha gjort, och därför instämde jag i hennes anförande.

Jag skulle vilja göra några reflexioner utifrån den här debatten. Jag tror att jag hört alla debatter som så mycket som luktat hbt, och framför allt hbt och familj, ända sedan frågan om registrerat partnerskap diskuterades. Varje gång får KD, som i grunden är ett klokt parti, något vilt i blicken och säger att nu kommer samhällets grundvalar att gå om intet, nu raseras hela bygget genom att det finns andra familjer.

Den argumentationen som används är oftast att det finns många andra typer av familjer, och vi ser dem framför oss. Men KD säger nej, vi ska ha mamma-pappa-barn. Inget annat ska regleras, trots att det finns flera hundra par som lever i antingen den ena eller den andra typen av familj. KD vägrar att se det.

När det lagstiftades att samkönade par skulle få adoptera hade många redan fixat barn på andra sätt. Homosexuellt samkönade par hade barn i ganska stor utsträckning. Det kunde till och med påvisas hur många det var. Det hade gjorts försök att räkna dem. Trots det säger KD att vi inte ska lägga oss i detta. Det visar att man alltid får dra KD in i framtiden när det gäller familjepolitiken. Det får vi göra även den här gången.

Slutligen skulle jag vilja säga några ord om surrogatmoderskap och Vänersterns agerande. Jag läste att Eva Olofsson sagt att det fanns risk för att det skulle uppstå svarthandel på grund av surrogatmoderskap. Men, Eva Olofsson, vad är det då vi har i dag? I dag kan vi inte säga att handeln är ett öppet, transparent, system, utan det sker i stor hemlighet.

Med det, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Anf. 84 ANDERS ANDERSSON (KD) replik:

Herr talman! Det är trevligt att lyssna på dig, Börje Vestlund. Du beskriver något som jag vet delvis finns där i bakgrunden och som är orsaken till att jag skrivit reservation 2, som innebär nej till surrogatmoderskap.

Du beskrev två mäns önskan att få barn, och därför tillsätts nu en utredning. Men vi ska inte bara ha en utredning. I majoritetens skrivning på s. 14 talar man inte om en utredning utan om att man ska "pröva mer förutsättningslöst". Det gäller ett antal frågor, kanske för att tillgodose den intention som du har.

Min fråga till dig, Börje, är: Vad är det som gör att du så går på tvärs mot vad den socialdemokratiska regeringen kom med för besked när statsministern hette Göran Persson? Vad är det du vänder dig emot i den tidigare socialdemokratiska regeringens uppfattning och den nuvarande socialdemokratiska ledarsidan i Aftonbladet?

Den dåvarande S-regeringen och den nuvarande ledarsidan i Aftonbladet står upp för samma principer som vi kristdemokrater. Vi noterar att det nu finns en sajt som heter Feministiskt nej till surrogatmoderskap. Vi vill inte ha handel med kroppar. Vi vill inte ha handel med kvinnor och kvinnors livmödrar. Det är inte det samhälle vi vill nå. Det är därför vi nu säger nej.

Jag undrar: Vad är det som gör att du går emot vad andra socialdemokrater så tydligt har givit besked om på den här punkten?

Anf. 85 BÖRJE VESTLUND (S) replik:

Herr talman! När det gäller det tidigare regeringsbeslutet kan det ha sin orsak i att det har gått tio år. Politiken utvecklas och förändras under tio år. Det har den gjort på detta område och på många andra områden. Ibland borde vi till och med när vi ser vad våra partikamrater gjorde för tio år sedan nästan le i dag, för det var kanske naivt och dumt. Men sedan kan man konstatera att situationen har ändrats. Det är vad jag har att säga om detta.

När det gäller ledarsidan på Aftonbladet får den ha vilken uppfattning den vill. Varken jag eller någon annan ska tycka om vad den har för uppfattning. Vad man talar om är framför allt handeln med kvinnors kroppar. Det ville inte heller jag och inte heller Socialdemokraterna ha. Men vi vill pröva hur man ska komma ifrån detta oskick med att människor ska behöva åka till Indien för att kunna bli surrogatförälder i dag.

Det är en väldigt viktig punkt. Vi ska inte ha handel med kroppar. Vi ska inte ha handel med barn. Vi ska inte ha handel med livmödrar. Om jag möjligen ska kunna gå med på detta någon gång i framtiden måste alla frågetecknen som jag tycker är ett problem vara totalt uttraderade och klarlagda. Går detta att införa trots detta? Gör det inte det ska vi inte heller införa det.

Fortfarande återstår frågan: Varför denna vildhet i blicken från Kristdemokraterna varje gång vi diskuterar att det finns andra familjekonstellationer än mamma-pappa-barn? Det återkommer varje gång diskuterar detta. Tro mig, jag har varit med ganska länge i debatten.

Anf. 86 ANDERS ANDERSSON (KD) replik:

Herr talman! Vi kristdemokrater har ständigt tagit ställning för barns rättigheter. Det gäller barns rättigheter i barnkonventionen. Barns rättigheter ska gå före vuxnas önskemål. Det är detta som har varit utgångspunkten.

Det är därför som vi har lyft fram vikten av pappan och barns rätt att också få kännedom om sin far och möjlighet att möta vederbörande om det är möjligt inte bara när de blir 18 eller 19 år utan också när de är 1, 2, 5, 10 eller 15 år.

När det gäller frågan om surrogatmoderskap formulerade Kvinnolobbyn följande uttalande som ligger på nätet: Kvinnolobbyn ser surrogatmoderskap som en handel med kvinnors kroppar och med barn. Bakom uttalandena från Kvinnolobbyn finns 1,6 miljonersklubben, Fredrika-Bremer-Förbundet, Gröna kvinnor – som jag kan påminna mina miljöpartistiska kolleger om – Kvinnliga Läkares Förening, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Roks, med flera. De har just varnat för detta beslut.

Du, Börje, markerade nu tydligt att du egentligen tog avstånd från vad Göran Persson hade som grundsyn i den här frågan när han var statsminister. Är det så att du redan i dag är beredd att säga att du inte ställer upp bakom Christin Hagberg som här sade: Vi har inte tagit ställning, och nästan ville krypa ur frågan.

Du inledde ditt anförande med, som vi ser när vi senare kommer att läsa det, att du välkomnade att motionerna nu tar ett steg framåt. Vi säger nej och sätter nu ned foten. Kvinnors kroppar är ingen handelsvara.

Anf. 87 BÖRJE VESTLUND (S) replik:

Herr talman! Vi börjar med barnen. Ni struntade i barnens rättigheter vad gällde barn som hade föräldrar som inte var i konstellationen mamma-pappa-barn. De struntade ni i. Ni tyckte inte att det var viktigt och att dessa människor skulle få erkännas som föräldrar.

Ni tyckte att det var bättre att ha en annan konstellation vid det tillfället. Jag vet inte om ni har ändrat uppfattning. Ni höll i varje fall på att ändra uppfattning ett tag om detta. Jag kan inte förstå att ni kan slå er för bröstet och säga att ni alltid tänker på barn.

Jag tror att alla partier i denna kammare tycker att barns rättigheter är väldigt viktigt. Men ni vill gå ett steg längre och är extrema när det gäller dessa ståndpunkter.

När det gäller handel med kroppar sade jag ganska noga så här: Jag var jätteglad för Robert och Fredrik, men jag såg samtidigt att det fanns en del tveksamheter. Det var också därför som det ordagrant i min motion står att jag vill utreda frågan.

Jag vill inte att vi ska sätta ned foten och säga: Nu ska vi ha det så här. Nu ska vi ha surrogatmoderskap. Vi ska utreda och fundera. Sedan ska vi på sedvanligt tråkigt svenskt manér bestämma hur vi kan hantera det i framtiden.

Går det över huvud taget att få en lagstiftning om det, eller hur kommer det att vara? Det är det viktigaste och min poäng.

Anf. 88 EVA OLOFSSON (V) replik:

Herr talman! Jag kan instämma i väldigt mycket av det Börje Vestlund sade. Jag har läst många av dina motioner och i flera fall också lyft fram dem även när ditt eget parti inte har gjort det. Det du ville ta upp och diskutera med Vänstern var surrogatmoderskap. Du hade inte så mycket talartid kvar.

Vi har reserverat oss här för att vi ser att det är problematiskt när det gäller kvinnors rätt till sina kroppar och till sin reproduktion. Det gäller både vid kommersiellt surrogatmödraskap och vid ett icke-kommersiellt. Vi ser också att de kan hänga ihop.

Jag vet att du ser frågorna om klass, kön och etnicitet när du tittar på den här frågan eftersom jag har läst dina motioner. Vad vi ser är också att med ett surrogatmoderskap som är icke-kommersiellt kan det finnas saker inunder. Det handlar om kvinnor som har det tufft ekonomiskt, svagare ställning och annat går in i ett surrogatmoderskap.

Det har också visat sig i England att många därifrån ändå åker till Indien därför att det är ganska få kvinnor som bara av rent altruistiska skäl utan att de erbjuds någon fördel tar på sig att föda barn till någon annan.

Vi ser att med detta att vara gravid i nio månader, att föda ett barn och att lämna bort det blir kvinnans kropp till för något annat än för sin egen skull. Vi ser att det ligger en stor problematik i det.

Kvinnors kroppar är fortfarande på många håll i världen, och deras möjligheter att föda barn och ta hand om barnen, något som andra bestämmer över och utnyttjar. Vi ser här en problematik som kan hänga ihop. Det är anledningen till att vi inte kan tänka oss en förutsättningslös utredning.

Anf. 89 BÖRJE VESTLUND (S) replik:

Herr talman! Jag får tacka för att Eva Olofsson driver mina motioner ibland. Det jag reagerade på i det Eva Olofsson sade var att det trots allt kan uppstå en svarthandel. Det är i dag en stor svarthandel. I dag är det en verklig handel med kvinnors kroppar. Det är det stora problemet.

Jag har fem systrar. Tänk om någon av mina systrar inte hade kunnat få barn – nu har de tack och lov fått det allihop – och någon annan av mina systrar hade sagt: Självklart ställer jag upp och bär fram ett barn åt dig. Om det hade varit så är det något som lagstiftningen i dag hindrar. Det är vad man måste pröva. Det handlar inte bara om extremexemplen där man säljer livmödrar och kvinnokroppar. Man måste titta på vad det är man gör.

Sedan ska jag säga en sak till Eva Olofsson som jag fick mig till del häromdagen. Det handlar om par som åker utomlands och inte har barn innan. När de kommer tillbaka har de sagt att de har fött barn under den perioden. Det har när man har tittat på detta i en amerikansk utredning visat sig att det väldigt ofta är så att de har fått ett barn genom värdmoderskap eller surrogatmoderskap.

Detta är mer komplicerat än man tror. Man måste utreda det, och utreda det ur alla perspektiv – både ur kvinnoperspektivet, som naturligtvis är jätteviktigt, och ur barnets perspektiv. Men det handlar också om de här paren. I USA, där detta inte är förbjudet, har också surrogatmamman i sin tur kunnat använda barnet för att säga att hon vill ha mer pengar.

Anf. 90 EVA OLOFSSON (V) replik:

Herr talman! Jag tycker att det är viktigt att Börje Vestlund lyfter fram att detta inte bara handlar om hbt-frågor. Det är många par – både sådana som inte kan få barn och en del som kan få barn men som väljer detta av andra skäl – som skaffar barn på detta sätt.

Det kompliceras ytterligare av att man kan donera ägg och sätta in ett ägg som inte är moderns. Man kan använda den stora industri som finns i Indien, men detta finns ju också i USA, som du säger. Ofta är det kvinnor som inte har så gott ställt som får ett tillskott som de kan leva på när de ställer upp som surrogatmödrar där.

Jag tror att frågan måste lyftas fram på flera plan. Det är ingen lösning att säga att vi inte gör någonting. Vi måste titta på detta att barn finns. Vi måste titta på vad som händer internationellt nu när handeln finns. EU har tagit upp frågan, och vi måste gå vidare med den.

Men det vi har svårt att ställa upp på är att man säger att det är en förutsättningslös utredning när man öppnar för ett icke-kommersiellt surrogatmoderskap. Man kan ju säga att man inte heller har sagt nej till ett kommersiellt sådant, även om det är få i Sverige som driver den linjen. Men den drivs, och vi har sagt att på denna premiss kan inte vi ställa upp.

Men det finns frågor som man måste titta på och på något sätt ta ställning till, lyfta fram och reglera. Och det är ingen lösning att säga att vi inte säger någonting; det kan jag instämma i och hålla med dig om.

Vår utgångspunkt är i mycket kvinnors rätt till sin kropp och reproduktion och att detta inte ska utnyttjas. Kvinnan och det barn som föds ska inte vara något som kan bli en behållare och vara till för andras önskan att få barn. Vi vill inte använda kvinnors kroppar på det sättet.

Anf. 91 BÖRJE VESTLUND (S) replik:

Herr talman! Jag tror inte att någon har sagt eller önskat i denna debatt att kvinnor ska användas som behållare eller att man ska utnyttja kvinnors kroppar. Man ska titta på om det finns en möjlighet att få en lagstiftning som gör det möjligt att undvika detta. Det är det som är skälet till att vi ska ha en utredning.

Om man var övertygad om att man hade den uppfattning som Eva Olofsson påstår att vi har skulle vi inte behöva utreda detta. Då skulle vi inte behöva utreda det förutsättningslöst. Det finns ju fler aspekter i detta – både psykologiska frågor och juridiska frågor. Det finns också många andra aspekter som man behöver se.

Vi ska komma ihåg en sak när det gäller USA. Man kan säga mycket om USA. I vissa delstater får man så pass bra betalt att det är en hel del medelklasskvinnor som ställer upp på detta – kanske för att kunna köpa någonting. Man kan tycka att det är konstigt ur svensk synpunkt, men så är det.

Slutligen: Det kan inte vara farligare att utreda denna fråga än andra frågor som vi utreder i detta land. Det kan inte vara så att man ska backa i just denna fråga därför att man eventuellt inte kommer att uppfylla

kvinnolobbyns krav. Jag tycker att det är viktigt, och det är också just därför vi ska utreda frågan.

Anf. 92 OLOF LAVESSON (M):

Herr talman! Att människor vill leva tillsammans, fortplanta sig och sörja för sig och de sina är någonting i grunden positivt. Sedan kan familjer se ut på väldigt olika sätt. Den politiska uppgiften blir att underlätta och se till att det finns en rättssäker grund för familjebildandet.

Detta är också grunden och anledningen till den motion som min kollega Maria Abrahamsson och jag har väckt under namnet *Underlättande för barnlösa att bilda familj*.

I Sverige har hetero- och homosexuella kvinnor som har ingått äktenskap eller är sammanboende rätt att bli inseminerade inom hälso- och sjukvården. Samma rätt har däremot inte ensamstående ofrivilligt barnlösa kvinnor. När deras barnlängtan blir för stark återstår för dem att låta inseminera sig på klinik utomlands. Det orättvisa i denna diskriminering av barnlösa kvinnor är ännu mer uppenbart efter 2005, då inseminering av lesbiska par blev möjlig i Sverige på samma villkor som för heterosexuella par. För ensamstående fortsatte dock dörren att vara stängd.

Att en majoritet i socialutskottet nu har valt att bifalla vår motion och den del som handlar om ensamståendes rätt att insemineras i svensk sjukvård är oerhört glädjande för många kvinnor i vårt land. Det är emot allt vad logik och rättvisa heter att ofrivilligt barnlösa kvinnor i Sverige tvingas åka utomlands.

För en del är dock denna väg fortsatt stängd. Ca 10–15 procent i Sverige lider av infertilitet. En provrörsbefruktning är inte alltid möjlig. Kvinnan kan exempelvis sakna livmoder eller ha andra medicinska skäl till att en graviditet inte kan genomföras. Ett annat exempel kan gälla ett manligt par med barnönskan.

Herr talman! Att bli förälder med hjälp av en surrogatmoder har varit möjligt rent medicinskt i åtskilliga år. Det är inte heller olagligt att kvinnor föder barn åt någon annan. Däremot är det förbjudet att, som det heter, vanemässigt eller med vinstsyfte assistera vid surrogatarrangemang. Inte heller får sjukvårdspersonal assistera vid en sådan process. Förbudet innebär att svenska par tvingas att anlita – och betala – surrogatmödrar utomlands, alternativt finna en lösning inom landet utanför sjukvården. Det skapar ett otrött läge för föräldrarna, för surrogatmodern och framför allt för barnet.

Lagstiftningen är över huvud taget inte anpassad till hur svenska familjer i dag kan se ut och växa fram. Det borde inte ligga i statens intresse att via lagstiftning förbjuda vuxna, friska människor att bilda familj och få barn. I det ligger att regering och riksdag bör ta bort de lagliga hinder som finns i Sverige för att inom den offentligt finansierade vården eller på privat klinik hjälpa barnlösa.

Frågan om surrogatmoderskap är, som har sagts i debatten, omgärdad av ett antal frågetecken. Det gäller den juridiska processen, men också de medicinska och psykosociala riskerna. De har inte nämnts i samma utsträckning här i dag. Frågorna måste också ställas ur flera perspektiv – framför allt utifrån barnets rätt till en trygg graviditet, födsel och uppväxt, men också utifrån surrogatmoderns och de tilltänkta föräldrarnas perspektiv.

När socialutskottet nu föreslår regeringen att förutsättningslöst pröva frågan om surrogatmoderskap är det ett förslag som även på denna punkt ligger i linje med vår motion. Det är i sammanhanget oerhört viktigt att man särskilt vill pröva hur en reglering bör se ut för de barn i Sverige som har tillkommit genom surrogatmoderskap utomlands.

Herr talman! Den tredje delen av vår motion rör transpersoner och tvångssterilisering. Steriliseringskrav har något unket över sig och hör inte hemma i en demokrati och en rättsstat som vår. Frågan tas inte upp i detta betänkande, men vi ser fram emot att den återkommer längre fram. Vi är glada över att det verkar finnas en bred parlamentarisk majoritet även för detta motionsförslag.

Herr talman! Människor finner varandra, älskar varandra, lever tillsammans och bildar familj. Jag kan berätta för kammaren att det gör man oavsett vilka beslut vi fattar här inne. Det finns saker som politiken tack och lov inte råder över.

För mig är det självklart att bejaka denna rätt och möjligheten att bilda familj. I dag tar vi flera viktiga steg mot detta. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 15 §.)

Ajournering

Kammaren beslutade kl. 15.38 på förslag av talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 16.00 då votering skulle äga rum.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 16.00.

14 § Beslut om ärenden som slutdebatterats den 28 mars

CU14 Planering och byggande

Punkt 1 (Fortsatt översyn av plan- och bygglagen)

1. utskottet

2. res. 1 (SD)

Votering:

270 för utskottet

19 för res. 1

60 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 93 S, 90 M, 19 MP, 18 FP, 18 C, 15 V, 17 KD

För res. 1: 19 SD

Frånvarande: 19 S, 17 M, 6 MP, 6 FP, 5 C, 4 V, 2 KD, 1 -

Maria Lundqvist-Brömster (FP) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats som frånvarande.

Punkt 2 (Planering av bostadsområden)

1. utskottet

2. res. 2 (S, V)

Votering:

163 för utskottet

110 för res. 2

19 avstod

57 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 90 M, 19 FP, 18 C, 19 SD, 17 KD

För res. 2: 95 S, 15 V

Avstod: 19 MP

Frånvarande: 17 S, 17 M, 6 MP, 5 FP, 5 C, 4 V, 2 KD, 1 -

Punkt 5 (Planering av handel)

1. utskottet

2. res. 5 (MP, V)

Votering:

258 för utskottet

34 för res. 5

57 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 95 S, 90 M, 19 FP, 18 C, 19 SD, 17 KD

För res. 5: 19 MP, 15 V

Frånvarande: 17 S, 17 M, 6 MP, 5 FP, 5 C, 4 V, 2 KD, 1 -

Punkt 13 (Frågor om tillgänglighet och hiss)

1. utskottet

2. res. 11 (S)

3. res. 13 (SD)

Förberedande votering:

95 för res. 11

19 för res. 13

178 avstod

57 frånvarande

Kammaren biträdde res. 11.

Huvudvotering:

144 för utskottet

95 för res. 11

52 avstod

58 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 90 M, 19 FP, 18 C, 17 KD

För res. 11: 95 S

Avstod: 18 MP, 19 SD, 15 V

Frånvarande: 17 S, 17 M, 7 MP, 5 FP, 5 C, 4 V, 2 KD, 1 -

Punkt 14 (Planering för ökad trygghet)

1. utskottet

2. res. 14 (S, MP, V)

Votering:

162 för utskottet

129 för res. 14

58 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 89 M, 19 FP, 18 C, 19 SD, 17 KD

För res. 14: 95 S, 19 MP, 15 V

Frånvarande: 17 S, 18 M, 6 MP, 5 FP, 5 C, 4 V, 2 KD, 1 -

Punkt 17 (Energihushållningskrav vid nybyggnad)

1. utskottet

2. res. 15 (MP, V)

Votering:

258 för utskottet

34 för res. 15

57 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 95 S, 90 M, 19 FP, 18 C, 19 SD, 17 KD

För res. 15: 19 MP, 15 V

Frånvarande: 17 S, 17 M, 6 MP, 5 FP, 5 C, 4 V, 2 KD, 1 -

Punkt 18 (Mål för energianvändning i byggnader)

1. utskottet

2. res. 16 (S, MP, V)

Votering:

163 för utskottet

129 för res. 16

57 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 90 M, 19 FP, 18 C, 19 SD, 17 KD

För res. 16: 95 S, 19 MP, 15 V

Frånvarande: 17 S, 17 M, 6 MP, 5 FP, 5 C, 4 V, 2 KD, 1 -

Punkt 23 (Byggnaders inomhusmiljö)

1. utskottet
2. res. 18 (MP, V)

Votering:

258 för utskottet

34 för res. 18

57 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 95 S, 90 M, 19 FP, 18 C, 19 SD, 17 KD

För res. 18: 19 MP, 15 V

Frånvarande: 17 S, 17 M, 6 MP, 5 FP, 5 C, 4 V, 2 KD, 1 -

Övriga punkter

Kammaren biföll utskottets förslag.

FiU25 Statlig förvaltning

Punkt 1 (Offentligt anställdas arbetsmiljö)

1. utskottet
2. res. 1 (S, V)

Votering:

182 för utskottet

110 för res. 1

57 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 90 M, 19 MP, 19 FP, 18 C, 19 SD, 17 KD

För res. 1: 95 S, 15 V

Frånvarande: 17 S, 17 M, 6 MP, 5 FP, 5 C, 4 V, 2 KD, 1 -

Punkt 4 (Skärpta betalningsrutiner)

1. utskottet
2. res. 2 (S, V)

Votering:

182 för utskottet

110 för res. 2

57 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 90 M, 19 MP, 19 FP, 18 C, 19 SD, 17 KD

För res. 2: 95 S, 15 V

Frånvarande: 17 S, 17 M, 6 MP, 5 FP, 5 C, 4 V, 2 KD, 1 -

Punkt 6 (Ökad användning av teknologi och design i offentlig verksamhet)

1. utskottet

2. res. 4 (SD)

Votering:

179 för utskottet

19 för res. 4

94 avstod

57 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 1 S, 90 M, 19 MP, 19 FP, 18 C, 15 V, 17 KD

För res. 4: 19 SD

Avstod: 94 S

Frånvarande: 17 S, 17 M, 6 MP, 5 FP, 5 C, 4 V, 2 KD, 1 -

Punkt 9 (Krav vid upphandling av animaliska livsmedel)

1. utskottet

2. res. 5 (MP)

Votering:

258 för utskottet

34 för res. 5

57 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 95 S, 90 M, 19 FP, 18 C, 19 SD, 17 KD

För res. 5: 19 MP, 15 V

Frånvarande: 17 S, 17 M, 6 MP, 5 FP, 5 C, 4 V, 2 KD, 1 -

Övriga punkter

Kammaren biföll utskottets förslag.

SfU7 Statens arbete med att motverka bidragsbrott

1. utskottet

2. res. (SD)

Votering:

273 för utskottet

19 för res.

57 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 95 S, 90 M, 19 MP, 19 FP, 18 C, 15 V, 17 KD

För res.: 19 SD

Frånvarande: 17 S, 17 M, 6 MP, 5 FP, 5 C, 4 V, 2 KD, 1 -

UbU12 Statens styrning mot en likvärdig betygssättning i grundskolan

Punkt 3 (Bedömning av nationella prov)

1. utskottet

2. res. 1 (S)

Votering:

178 för utskottet

114 för res. 1

57 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 90 M, 19 MP, 19 FP, 18 C, 15 V, 17 KD

För res. 1: 95 S, 19 SD

Frånvarande: 17 S, 17 M, 6 MP, 5 FP, 5 C, 4 V, 2 KD, 1 -

Punkt 4 (Kvalitetssäkring av nationella prov)

1. utskottet

2. res. 2 (S)

Votering:

177 för utskottet

115 för res. 2

57 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 90 M, 18 MP, 19 FP, 18 C, 15 V, 17 KD

För res. 2: 95 S, 1 MP, 19 SD

Frånvarande: 17 S, 17 M, 6 MP, 5 FP, 5 C, 4 V, 2 KD, 1 -

Punkt 5 (Stärkt tillsyn)

1. utskottet

2. res. 3 (S)

Votering:

178 för utskottet

114 för res. 3

57 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 90 M, 19 MP, 19 FP, 18 C, 15 V, 17 KD

För res. 3: 95 S, 19 SD

Frånvarande: 17 S, 17 M, 6 MP, 5 FP, 5 C, 4 V, 2 KD, 1 -

Punkt 8 (Statligt huvudmannaskap)

1. utskottet

2. mot. Ub5 och Ub506 (SD)

Votering:

259 för utskottet

19 för mot.

14 avstod

57 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 95 S, 90 M, 19 MP, 19 FP, 18 C, 1 V, 17 KD
För mot.: 19 SD
Avstod: 14 V
Frånvarande: 17 S, 17 M, 6 MP, 5 FP, 5 C, 4 V, 2 KD, 1 -

Prot. 2011/12:91
29 mars

Övriga punkter

Kammaren biföll utskottets förslag.

JuU31 Subsidiaritetsprövning av kommissionens förslag till direktiv om skydd av personuppgifter på det brottsbekämpande området

Kammaren biföll utskottets förslag.

Utskottets utlåtande lades till handlingarna.

AU9 Vissa arbetsrättsliga frågor

Punkt 3 (Förbud för arbetsgivare att ställa frågor om planerade barn)

1. utskottet
2. res. 1 (S, MP, V)

Votering:

163 för utskottet

129 för res. 1

57 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 90 M, 19 FP, 18 C, 19 SD, 17 KD

För res. 1: 95 S, 19 MP, 15 V

Frånvarande: 17 S, 17 M, 6 MP, 5 FP, 5 C, 4 V, 2 KD, 1 -

Punkt 5 (Allmänt om den arbetsrättsliga lagstiftningen)

1. utskottet
2. res. 3 (S)

Votering:

182 för utskottet

110 för res. 3

57 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 90 M, 19 MP, 19 FP, 18 C, 19 SD, 17 KD

För res. 3: 95 S, 15 V

Frånvarande: 17 S, 17 M, 6 MP, 5 FP, 5 C, 4 V, 2 KD, 1 -

Punkt 7 (Allmänna turordningsfrågor)

1. utskottet
2. res. 5 (SD)

Votering:

273 för utskottet

19 för res. 5

57 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 95 S, 90 M, 19 MP, 19 FP, 18 C, 15 V, 17 KD
För res. 5: 19 SD
Frånvarande: 17 S, 17 M, 6 MP, 5 FP, 5 C, 4 V, 2 KD, 1 -

Punkt 8 (Solidariskt entreprenörsansvar)

1. utskottet

2. res. 6 (V)

Votering:

276 för utskottet

16 för res. 6

57 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 95 S, 90 M, 18 MP, 19 FP, 18 C, 19 SD, 17 KD

För res. 6: 1 MP, 15 V

Frånvarande: 17 S, 17 M, 6 MP, 5 FP, 5 C, 4 V, 2 KD, 1 -

Punkt 10 (Övriga integritetsfrågor i arbetslivet)

1. utskottet

2. res. 9 (V)

Votering:

277 för utskottet

15 för res. 9

57 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 95 S, 90 M, 19 MP, 19 FP, 18 C, 19 SD, 17 KD

För res. 9: 15 V

Frånvarande: 17 S, 17 M, 6 MP, 5 FP, 5 C, 4 V, 2 KD, 1 -

Punkt 11 (Fackligt skydd)

1. utskottet

2. res. 10 (SD)

Votering:

272 för utskottet

19 för res. 10

58 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 94 S, 90 M, 19 MP, 19 FP, 18 C, 15 V, 17 KD

För res. 10: 19 SD

Frånvarande: 18 S, 17 M, 6 MP, 5 FP, 5 C, 4 V, 2 KD, 1 -

Övriga punkter

Kammaren biföll utskottets förslag.

15 § Beslut om ärenden som slutdebatterats vid dagens sammanträde

SoU18 Subsidiaritetsprövning av kommissionens förslag om ändring av förordning vad gäller information till allmänheten om receptbelagda humanläkemedel

Kammaren biföll utskottets förslag.

KU25 EU-förslag om allmän uppgiftsskyddsförordning

Kammaren biföll utskottets förslag.

FöU6 Kontrollstation signalspaning

Punkt 1 (Granskning av signalspaning)

1. utskottet

2. res. (SD)

Votering:

272 för utskottet

19 för res.

58 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 95 S, 89 M, 19 MP, 19 FP, 18 C, 15 V, 17 KD

För res.: 19 SD

Frånvarande: 17 S, 18 M, 6 MP, 5 FP, 5 C, 4 V, 2 KD, 1 -

Punkt 2

Kammaren biföll utskottets förslag.

SoU26 Assisterad befruktning

Punkt 1 (Ensamstående kvinnors rätt till assisterad befruktning)

1. utskottet

2. res. 1 (KD, SD)

Votering:

255 för utskottet

36 för res. 1

58 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 95 S, 89 M, 19 MP, 19 FP, 18 C, 15 V

För res. 1: 19 SD, 17 KD

Frånvarande: 17 S, 18 M, 6 MP, 5 FP, 5 C, 4 V, 2 KD, 1 -

Punkt 2 (Surrogatmoderskap)

1. utskottet

2. res. 2 (KD, V)

Votering:

257 för utskottet
30 för res. 2
3 avstod
59 frånvarande
Kammaren biföll utskottets förslag.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 94 S, 90 M, 17 MP, 19 FP, 18 C, 18 SD, 1 V
För res. 2: 13 V, 17 KD
Avstod: 2 MP, 1 V
Frånvarande: 18 S, 17 M, 6 MP, 5 FP, 5 C, 1 SD, 4 V, 2 KD, 1 -

Övriga punkter

Kammaren biföll utskottets förslag.

16 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades
Proposition
2011/12:133 Nya myndigheter inom utbildningsområdet m.m.

Skrivelse
2011/12:131 Vägen till nära-nollenergibyggnader

17 § Anmälan om interpellationer

Anmäldes att följande interpellationer framställdes

den 29 mars

2011/12:306 Nya växande näringsgrenar i Norrbotten

av *Maria Stenberg* (S)

till arbetsmarknadsminister Hillevi Engström (M)

2011/12:307 Verksamhetsutövares ekonomiska ansvar vid större olyckor

av *Per Bolund* (MP)

till finansminister Anders Borg (M)

2011/12:308 Sammanhållet program för gruvnäring

av *Lars Johansson* (S)

till näringsminister Annie Lööf (C)

2011/12:309 CSR i transportsektorn

av *Valter Mutz* (MP)

till statsrådet Ewa Björling (M)

2011/12:310 Infrastruktur i Pajala

av *Leif Pettersson* (S)

till statsrådet Catharina Elmsäter-Svärd (M)

Interpellationerna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 10 april.

Anmäldes att följande frågor för skriftliga svar framställdes

den 29 mars

2011/12:497 Synliggörande av regeringens belöningsmedaljer
av Tuve Skånberg (KD)

till statsminister Fredrik Reinfeldt (M)

2011/12:498 EU-kommissionens förslag till förordning om strejkrätten

av Josefin Brink (V)

till arbetsmarknadsminister Hillevi Engström (M)

Frågorna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 10 april.

19 § Anmälan om skriftligt svar på fråga

Anmäldes att skriftligt svar på följande fråga inkommit

den 29 mars

2011/12:480 Stödpengar till mjölkbönder

av Krister Örnfräder (S)

till näringsminister Annie Lööf (C)

Svaret redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 10 april.

20 § Kammaren åtskildes kl. 16.34.

Förhandlingarna leddes

av förste vice talmannen från sammanträdets början till ajourneringen kl. 13.52,

av talmannen därefter till ajourneringen kl. 15.38 och

av förste vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

ANDERS NORIN

/Eva-Lena Ekman

Innehållsförteckning

1 § Justering av protokoll	1
2 § Avsägelse	1
3 § Meddelande om aktuell debatt om nordiska gränshinder	1
4 § Meddelande om aktuell debatt om vapenfabrik i Saudiarabien	1
5 § Anmälan om fördröjt svar på interpellation	2
6 § Anmälan om inkommen granskningsrapport från Riksrevisionen	2
7 § Hänvisning av ärenden till utskott	3
8 § Subsidiaritetsprövning av kommissionens förslag om ändring av förordning vad gäller information till allmänheten om receptbelagda humanläkemedel	3
Socialutskottets utlåtande 2011/12:SoU18	3
(Beslut fattades under 15 §.)	3
9 § EU-förslag om allmän uppgiftsskyddsförordning	3
Konstitutionsutskottets utlåtande 2011/12:KU25	3
Anf. 1 BILLY GUSTAFSSON (S)	3
Anf. 2 KARL SIGFRID (M)	5
(Beslut fattades under 15 §.)	6
10 § Kontrollstation signalspaning	6
Försvarsutskottets betänkande 2011/12:FöU6	6
Anf. 3 MIKAEL JANSSON (SD)	6
Anf. 4 ROZA GÜCLÜ HEDIN (S)	7
Anf. 5 CECILIA WIDEGREN (M)	8
Anf. 6 STAFFAN DANIELSSON (C)	9
Anf. 7 TORBJÖRN BJÖRLUND (V)	11
(Beslut fattades under 15 §.)	13
11 § Assisterad befruktning	13
Socialutskottets betänkande 2011/12:SoU26	13
Anf. 8 AGNETA LUTTROP (MP)	13
Anf. 9 MARGARETA SANDSTEDT (SD)	14
Anf. 10 EVA OLOFSSON (V)	15
Anf. 11 ANDERS ANDERSSON (KD)	17
Anf. 12 EVA OLOFSSON (V) replik	19
Anf. 13 ANDERS ANDERSSON (KD) replik	20
Anf. 14 EVA OLOFSSON (V) replik	21
Anf. 15 ANDERS ANDERSSON (KD) replik	21
Anf. 16 CHRISTIN HAGBERG (S)	22
Anf. 17 ANDERS ANDERSSON (KD) replik	22
Anf. 18 CHRISTIN HAGBERG (S) replik	23
Anf. 19 ANDERS ANDERSSON (KD) replik	23
Anf. 20 CHRISTIN HAGBERG (S) replik	24
Anf. 21 MATS GERDAU (M)	24
Anf. 22 EVA OLOFSSON (V) replik	26
Anf. 23 MATS GERDAU (M) replik	26

Anf. 24 EVA OLOFSSON (V) replik	27
Anf. 25 MATS GERDAU (M) replik	27
Anf. 26 BARBRO WESTERHOLM (FP)	28
Anf. 27 ANDERS W JONSSON (C)	29
(forts. 13 §)	30
Ajournering	30
Återupptagna förhandlingar	30
12 § Statsministerns frågestund	30
Anf. 28 TALMANNEN	30
Anf. 29 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M)	31
<i>Ungdomsarbetslösheten</i>	31
Anf. 30 MIKAEL DAMBERG (S)	31
Anf. 31 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M)	31
Anf. 32 MIKAEL DAMBERG (S)	32
Anf. 33 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M)	32
<i>Den svenska vapenexporten</i>	32
Anf. 34 GUSTAV FRIDOLIN (MP)	32
Anf. 35 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M)	33
Anf. 36 GUSTAV FRIDOLIN (MP)	33
Anf. 37 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M)	34
<i>Ensamkommande flyktingbarn</i>	34
Anf. 38 JIMMIE ÅKESSON (SD)	34
Anf. 39 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M)	34
Anf. 40 JIMMIE ÅKESSON (SD)	35
Anf. 41 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M)	35
<i>Den svenska vapenexporten</i>	36
Anf. 42 JOSEFIN BRINK (V)	36
Anf. 43 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M)	36
Anf. 44 JOSEFIN BRINK (V)	36
Anf. 45 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M)	37
<i>Den ekonomiska utvecklingen</i>	37
Anf. 46 ANNA KINBERG BATRA (M)	37
Anf. 47 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M)	38
<i>Kompetenssparande</i>	38
Anf. 48 ULF NILSSON (FP)	38
Anf. 49 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M)	38
<i>Sjukförsäkringen</i>	39
Anf. 50 ANDERS W JONSSON (C)	39
Anf. 51 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M)	39
<i>Ungdomsarbetslösheten</i>	39
Anf. 52 ANDREAS CARLSON (KD)	39
Anf. 53 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M)	40
<i>Våldsutsatta kvinnor</i>	40
Anf. 54 CARINA OHLSSON (S)	40
Anf. 55 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M)	41
<i>Bostadsbyggandet</i>	41
Anf. 56 HILLEVI LARSSON (S)	41
Anf. 57 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M)	41

<i>Sverige och den ekonomiska utvecklingen i Europa</i>	42
Anf. 58 ELISABETH SVANTESSON (M).....	42
Anf. 59 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M).....	42
<i>Fas 3</i>	43
Anf. 60 LARS JOHANSSON (S).....	43
Anf. 61 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M).....	43
<i>Skyddet av Vättern</i>	43
Anf. 62 KEW NORDQVIST (MP).....	43
Anf. 63 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M).....	44
<i>Den kristna minoriteten i Syrien</i>	44
Anf. 64 EDIP NOYAN (M).....	44
Anf. 65 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M).....	44
<i>Produktionen av välfärdstjänster</i>	45
Anf. 66 GUNNAR HEDBERG (M).....	45
Anf. 67 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M).....	45
<i>Socialförsäkringarna och jobben</i>	45
Anf. 68 EVA-LENA JANSSON (S).....	45
Anf. 69 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M).....	46
<i>Situationen för religiösa minoriteter</i>	46
Anf. 70 HANS WALLMARK (M).....	46
Anf. 71 Statsminister FREDRIK REINFELDT (M).....	46
Anf. 72 TALMANNEN.....	47
13 § (forts. från 11 §) Assisterad befruktning (forts. SoU26)	47
Anf. 73 ROLAND UTBULT (KD).....	47
Anf. 74 AGNETA LUTTROPP (MP) replik.....	48
Anf. 75 ROLAND UTBULT (KD) replik.....	49
Anf. 76 AGNETA LUTTROPP (MP) replik.....	49
Anf. 77 ROLAND UTBULT (KD) replik.....	49
Anf. 78 EVA OLOFSSON (V) replik.....	50
Anf. 79 ROLAND UTBULT (KD) replik.....	50
Anf. 80 EVA OLOFSSON (V) replik.....	51
Anf. 81 ROLAND UTBULT (KD) replik.....	51
Anf. 82 MARTIN ANDREASSON (FP).....	52
Anf. 83 BÖRJE VESTLUND (S).....	53
Anf. 84 ANDERS ANDERSSON (KD) replik.....	54
Anf. 85 BÖRJE VESTLUND (S) replik.....	54
Anf. 86 ANDERS ANDERSSON (KD) replik.....	55
Anf. 87 BÖRJE VESTLUND (S) replik.....	55
Anf. 88 EVA OLOFSSON (V) replik.....	56
Anf. 89 BÖRJE VESTLUND (S) replik.....	56
Anf. 90 EVA OLOFSSON (V) replik.....	57
Anf. 91 BÖRJE VESTLUND (S) replik.....	57
Anf. 92 OLOF LAVESSON (M).....	58
(Beslut fattades under 15 §.).....	59
Ajournering	59
Återupptagna förhandlingar	59
14 § Beslut om ärenden som slutdebatterats den 28 mars	59
CU14 Planering och byggande.....	59

FiU25 Statlig förvaltning.....	62	Prot. 2011/12:91
SfU7 Statens arbete med att motverka bidragsbrott	63	29 mars
UbU12 Statens styrning mot en likvärdig betygssättning i grundskolan	64	
JuU31 Subsidiaritetsprövning av kommissionens förslag till direktiv om skydd av personuppgifter på det brottsbekämpande området.....	65	
AU9 Vissa arbetsrättsliga frågor	65	
AU10 Grönbok om omstruktureringar och planering för förändringar	67	
15 § Beslut om ärenden som slutdebatterats vid dagens sammanträde	67	
SoU18 Subsidiaritetsprövning av kommissionens förslag om ändring av förordning vad gäller information till allmänheten om receptbelagda humanläkemedel	67	
KU25 EU-förslag om allmän uppgiftsskyddsförordning.....	67	
FöU6 Kontrollstation signalspaning	67	
SoU26 Assisterad befruktning	67	
16 § Bordläggning.....	68	
17 § Anmälan om interpellationer.....	68	
18 § Anmälan om frågor för skriftliga svar.....	69	
19 § Anmälan om skriftligt svar på fråga.....	69	
20 § Kammaren åtskildes kl. 16.34.....	69	

